

LÄNSI-VANTAA

kaupunkipolut

Martinlaakso • Vantaanlaakso • Vantaankoski • Kivistö • Seutula

Teksti: Pauli Saloranta

Editointi: Katja Savopirtti/Vantaan kaupunki

Ulkoasu: Tiina Kujala/Grafedo Art

Kannen kuvat: Mervi Peltola, Tiina Kujala ja Vantaan kaupunginmuseo

Julkaisija: Vantaan kaupunki, vapaa-ajan ja asukaspalveluiden toimiala
sekä Martinlaakson aluetoimikunta

Toimeksiantaja: Martinlaakson aluetoimikunta 2005-08

Ohjausryhmä: Hilikka Kemppinen (pj), Auli Nevander (vpj),
Sonja Gummerus, Astrid Nurmivaara ja Mervi Peltola

Kiitokset: Martinlaakson, Vantaanlaakson, Kivistön ja Seutulan
polkutyöryhmät sekä Martinlaakson asukasyhdistys, Helsingin
Lantmannagille ry Vanda, Keimolan omakotiyhdistys ja Seutulan
Kyläyhdistys, Vantaan kaupunginmuseo, kaavoitus, viheralueyksikkö,
ympäristökeskus sekä kaikki muut tietoja antaneet sekä taloudelliset tukijat

Paino: Erikoispaino 2/2009

www.lansivantaa.fi > kaupunkipolut

Tutustu kaupunkipolkuihin myös sähköisesti

- suurin osa kohteista on linkitetty kiinnostavien lisätietojen lähteille!

MARTINLAAKSO

MARTINLAAKSO

Pituus noin 5 km

Johdanto

Nykyisen Martinlaakson seutu oli hämäläisten erämaita, kunnes viikinkiajan ja ristiretkien jälkeen alueelle vakiintui uudisasukkaita Hälsinglandista. Ruotsinkielisessä Mårtensbyssä oli 1600-luvulla viisi tilaa, joista ovat vielä jäljellä Nybacka, Stenbacka, Smeds ja Guss. Aluerakentamissopimus Helsingin maalaiskunnan ja rakennusyhtiöiden välillä solmittiin 1967 ja rakennustyöt alkoivat 1968. Nyt käynnissä on jo toinen täydennysrakentamiskierros.

Hilkka Kemppinen

1. Martinlaakson rautatieasema

Junaliikenne Martinlaakson radalla alkoi M-tunnuksin 1.6.1975. Öljykriisin jälkeisessä lamassa radan suunnittelussa pyrittiin kustannusten minimoimiseen myös asemarakennuksissa. Jykevät kiviportaat rakennettiin myöhemmin EU-rahoituksella. Uusittu ja laajennettu bussiterminaali avattiin vuonna 2001. Aseman alkuperäinen liikekeskus on seuraavaksi purkulistalla. Paikalle on suunniteltu uutta punatiilistä kauppakeskusta ja 15-kerroksista asuintornia. Aseman pohjoisen sisäänkäynnin kohdalle on suunniteltu aukiota ja sen pohjoispuolelle kerrostaloja.

Martinlaakson asemalta nouseaan jykeviä portaita kohti Martinlaakson keskustaa.

Martinlaakson rata

Nykyisten Martinlaakson ja Myyrmäen mitoitus perustuu vuonna 1968 syntyneeseen ideaan lähijunayhteyden vettämisestä rantaradalta Huopalahdesta pohjoiseen. Myyrmäen aluekeskuksen paikka ratkaisi radan sijoittumisen pääteiden väliin. Tämä puolestaan määritteli Malminkartanon, Kannelmäen ja Pohjois-Haagan suunnittelun lähtökohdat. Näin päästiin vastaamaan maaltamuuton synnyttämiin Suur-Helsingin hurjiin kasvuennusteisiin. Uuden radan varteen aiottiin rakentaa 130 000 asukkaan yhtenäinen nauhakaupunki Kivistöön saakka.

Valtionrautatiet ja Helsingin metrotoimisto kilpailivat aluksi radan toteutuksesta, mutta lopulta tehtävä lankesi VR:lle. Näin saatiin myös valtio mukaan radan rahoitukseen 30 prosentin osuudella 110 miljoonan markan kokonauskustannuksista. Päätös Suomen ensimmäisestä kaupunkijunaradasta tehtiin valtioneuvostossa vuonna 1970, ja rakentaminen alkoi ennätysnopeasti seuraavana vuonna. Yli puolet radan pituudesta oli siltoja ja tunneleita, kun rata valmistui. Samoihin aikoihin muuttoliike hidastui, ja nauhakaupungin rakentaminen pysähtyi yli 30 vuodeksi. Rataa kuitenkin jatkettiin Vantaankoskelle 1991. Nyt on päätetty rakentaa kehärata uuden Kivistön/Marja-Vantaan aluekeskuksen kautta lentoasemalle ja edelleen pääradalle saakka.

2. Martinmiilu

Valmistui 1988. Ulkonäöltään vaatimattomassa monitoimitalossa on kirjasto, terveysasema ja sosiaalitoimisto. Liiketiiloissa on kaupallisia palveluita.

3. Peruskorjaukset

Martinlaaksossa toteutettiin vuosina 1995–99 valtion asuntorahaston tukema laaja kehityshanke ASKE, jota edelsi perusteellinen kuntokartoitus. Hankkeeseen osallistuivat kaupungin eri hallintokunnat, yksityiset taloyhtiöt ja Martinlaakson huolto. Mm. katuja ja puistoja kunnostettiin, koululaiset tekivät ostarin alikulkuun maalauksia ja taloyhtiöille myönnettiin edullisia perusparannuslainoja. Lähtölaukauksena toimi Laajaniityntie 8–12:n kolmen taloyhtiön kuuden kerrostalon peruskorjaus kesällä 1995.

4. Täydennysrakentaminen

Vuoden 1968 asemakaavassa Martinlaakson keskustaan oli suunniteltu 6-kerroksisia liike- ja asuinrakennuksia. Sisäasiainministeriön vastustuksen vuoksi liiketalot määrättiin 2-kerroksisiksi, ja muutakin rakennusoikeutta rajattiin. Nyt tavoitteet ovat taas korkealla: pitkään tyhjiillään olleen Työterveyslaitoksen toimistorakennuksen paikalle valmistui vuonna 2007 as.oy Vantaan Marsalkka. Neljässä kytketyssä talossa on 8 kerrosta ja yhteensä 113 asuntoa. Pysäköinti on järjestetty pihakannen alle.

5. Alkupamaus

Laajaniityntien ja Martinlaaksonpolun kulmauksessa au-kiolla on Martinlaakson aluerakentamisen alkupamauksen 4.12.1968 muistokivi. Martinlaakson 40-vuotisjuhla vietetään pitkin vuotta 2009.

6. Laajavuoren alakoulu

Perustettiin 1969 Martinkylän kansakouluksi. Sitä kävivät niin Martinlaakson kuin Martinkylän (nykyisen Kivimäen) lapset. Koulu oli 1970-luvun puolivälissä Suomen suurin. Oppilasmäärä oli enimmillään 1200, kunnes Kivimäki erotettiin omaksi koulupiirikseen. Painotusalueita ovat olleet musiikki ja kielet alkaen jo vuodesta 1977, sekä myöhemmin matemaatiikka ja luonnontieteet. Laajavuoresta on usein osallistuttu menestyksekkäästi Tämä toimii -teknologiakilpailuun. Koululla on oma Laajavuoren laulu.

Aluksi koulu toimi hajallaan eri tiloissa, kunnes oma koulurakennus valmistui 1971. Laajavuoren koulu puretaan, kun Martinlaakson koulun peruskorjaus ja laajennus valmistuvat 2010-luvulla. Samalla koulut yhdistyvät Martinlaakson yhtenäiskouluksi. Alakoulun paikalle on ideoitu 160 asunnon suurpihakorttelia, jonka tarkoituksena on samalla tiivistää Martinlaakson keskustaa kaupunkimaisesti.

7. Martinkeskus

Rakennettiin 1970 samaan aikaan Martinlaakson pääosien kanssa, toisin kuin monien muiden lähöiden ostoskeskukset. Suunnittelija Erkki Karvinen. Martinkeskus liukuportaineen oli aikanaan Pohjoismaiden suurin ja hienoin. Liikekeskus avattiin peräti 27 liikkeen voimin, ja avajaisissa soitti prog-rockin uranuurtaja, Tasavallan Presidentti -yhtye. Nykyisiä kauppakeskuksia ennakoivasti liikkeisiin kuljettiin katettujen sisätilojen kautta. Sittemmin palveluvalikoima on hieman kaventunut, mutta säilynyt edelleen monipuolisena. Ainoana alkuperäisenä liikkeenä toimii Martinlaakson kukka, edelleen samassa paikassa toisessa kerroksessa. Vantaankosken seurakunnalla on ollut talossa kerhotilat alusta saakka, nykyisin seurakuntakeskus Martinristi. Viime aikoina on pu- huttu sekä rakennuksen purkamisesta että uudistamisesta.

8. Mika Häkkisen aukio

Martinlaakson kävelykeskustan pääakselin keskelle valmistui 1999 pieni aukio juhlistamaan formulakuljettaja Mika Häk- kisen ensimmäistä maailmanmestaruutta. Samana vuonna Häkkinen myös uusi mestaruutensa.

Mika Häkkinen

Monacossa nykyisin asuva Mika Häkkinen syntyi Martinlaaksossa 1968, kävi Laajavuoren ala-astetta sekä Myllymäen yläkoulua ja valmistui levyseppä-hitsaajaksi Myyrmäen ammattikoulusta. Martinlaaksossa Häkkinen tutustui myös Mika Saloon, jonka kanssa aloitti kilpa-autoilu-uransa 1974. Mikroautojen karting-sarjoissa Häkkinen voitti viisi suomenmestaruutta. Formula Ford -luokassa Häkkinen voitti 1987 Suomen, Ruotsin ja Pohjoismaiden mestaruuden. Vuonna 1990 Martinlaakson kaksikko hallitsi Englannin F3-sarjaa niin, että jotkut puhuivat MikaMika-sarjasta. Seuraavana vuonna Häkkinen loikkasi suoraan kuninkuusluokka F1:een, jossa hän koki aluksi epäonnistumisia. Australiassa 1995 sattui paha ulosajo, mutta Häkkinen palasi ja nousi kaikkien aikojen menestyneimmäksi suomalaiseksi formula-kuljettajaksi. Kaiken kaikkiaan hän saavutti vuosina 1991–2001 F1-sarjassa 20 osakilpailuvoittoa ja kaksi maailmanmestaruutta sekä lisäksi vuosina 2005–07 saksalaisessa DTM-sarjassa 3 osakilpailuvoittoa.

Hilkka Kemppinen

Mika Häkkisen aukiolla on paalupaikkaa symboloiva pylvä.

9. Martinlaakson koulu

Martinlaakson yhteiskoulu perustettiin 1970 yhtenä viimeisistä yksityiskouluista koko maassa. Valtioneuvosto ehti jo hylätä perustamishakemuksen, mutta kannatusyhdistyksen osoitettua alueen koululaismäärän kasvulukemat se joutui pyörtämään kantansa. Aluksi oppilaita oli 31, kolme vuotta myöhemmin 420 ja viimeisenä lukuvuonna 1976–77 jo 828 ennen yläasteeseen ja lukioon jakaantumista. Koulussa on ollut alusta saakka persoonallinen opettajakunta, voimakas Martsari-henki ja vilkasta kerhotoimintaa sekä luovan toiminnan (nykyisin ilmaisutaidon) opetusta moninaisine produktioineen. Poliittisen osallistumisen välineeksi tarkoitetuissa kouluneuvoston vaaleissa tulivat Martinlaaksossa poikkeuksellisesti vain epäpoliittiset ehdokkaat valituiksi.

Ajanmukainen tasakattoinen koulurakennus valmistui 1974 arkkitehtikilpailun voittaneen Arno Savelan suunnitelmasta. Koulu-uudistusta ennakoiden tehtiin valmiiksi kaksi sisäuntuloaulaa ja ruokalaa. Talo oli yksi ensimmäisiä peruskoulun tarpeisiin rakennettuja, mutta yksityiskouluna siihen oli saatettu omalla kustannuksella tilata leveämmät käytävät ja monipuolisemmat yleiset tilat. Koulussa oli mm. maisemakirjasto, liikuntasalissa katsomo ja TV-kelpoinen valaistus, sekä 327-paikkainen auditorio, joka toimi koko Länsi-Vantaan kulttuurikeskuksena ennen Martinus-salin valmistumista. Kaikkiin kuiviin tiloihin asennettiin kokolattiamatot, jotka toimivat hyvin niin kauan kuin koulussa noudatettiin sisäjalokinepakkoa. Suunnitelmissa oli lisäksi toinen, pienempi auditorio ja Länsi-Vantaan AV-keskus sekä oma urheilukenttä.

Kurssimuotoisella yläasteella on nykyisin noin 400 oppilas-

ta. Opetuksessa painotetaan matematiikkaa, musiikkia ja saksan kieltä. Lukiossa on noin 440 oppilasta. Painotuksena on matematiikka ja luonnontieteet. Vuosittainen opintomateria tehdään Euroopan hiukkasfysiikan tutkimuskeskukseen CERN:iin. Lukio on toiminut syksystä 2007 Mercurian tiloissa. Yläaste tullaan lakkauttamaan, kun oppilaat jatkavat Martinlaakson yhtenäiskoulussa. Samalla rakennusta laajennetaan ja korjataan yhtenäiskoulun ja nuorisotoimen tarpeisiin.

Entinen mestaruussarjajoukkue Vantaan Pussihukat pelasi koripalloa koulun liikuntasalissa ennen Myyrmäen Urheilutaloon ja sen jälkeen Myyrmäen Energia-Areenalle siirtymistä. Koulun vieressä on linjakas Martinlaakson uimahalli vuodelta 1972. Sen on pystyttänyt Salpayhtiö ja sittemmin se on siirtynyt kaupungin omistukseen. Nuorisotalo toimii vierisessä rakennuksessa, joka valmistui päiväkodiksi vuonna 1977.

10. Martinus ja kauppaoppilaitos Mercuria

Rakennus valmistui 1986–87 yhdistetyksi kouluksi ja kulttuurikeskukseksi metsän reunaan, suunnittelija arkkitehtitoimisto Perkko&Rautamäki, akustiikkasuunnittelu Heikki Tuominen. Martinus-sali on Vantaan suurin konserttisali: paikkoja 410 ja lämpiössä 100. Se on suosittu äänitys- ja TV-talointipaikka erinomaisen akustiikkansa ansiosta. Martinusta pitää kotisalinaan Vantaan Viihdeorkesteri, joka on Suomen ainoa viihdemusiikkiin keskittynyt sinfoniaorkesteri. Vuosittain Martinuksessa järjestetään latinalaisamerikkalaisen kevyen musiikin festivaali Frutas Tropicales, vuonna 2008 jo kymmenettä kertaa.

Mercurian edeltäjän, Kauppiaiden kauppakoulun toiminta alkoi Helsingissä 1908 vaatimattomassa puutalossa. Oppilasmäärä kasvoi 1970-luvulla jo yli 400:n, jolloin alettiin selvittää uusien tilojen rakentamista yhdessä Vantaan kaupungin kanssa. Nyt koulussa on vuosittain 650 opiskelijaa ammatillisen peruskoulutuksen ja aikuiskoulutuksen opinto-ohjelmissa. Yhteistyö lukion kanssa syvenee entisestään, kun tiloja kehitetään Martinlaakson koulu-uudistuksen yhteydessä.

11. Viherpuisto

Vihertien asukaspuisto valmistui 1984. Asukaspuisto ja avoin päiväkotitoiminta järjestävät vapaata ja ohjattua toimintaa kaikenikäisille. Pienet lapset voivat osallistua toimintaan oman huoltajan tai hoitajan seurassa. Koululaisille asukaspuisto on turvallinen paikka koulun jälkeen.

Viherpuiston kautta kulkee noin 80 kilometriä pitkä ulkolureitti ”Reitti 2000”, joka alkaa Helsingin Laaksosta ja ulottuu Vantaan ja Espoon kautta aina Vihtiin Salmiin. Talvisin samaa reittiä noudattelee kaupungin ylläpitämä päälatu, jota pitkin pääsee hiihtämään länteen Linnaisiin ja sieltä edelleen Leppävaaraan, pohjoiseen Keimolaan ja Luukkiin saakka, sekä itään Helsingin keskuspuistoon. Kaikkiaan Vantaalla on 250 kilometriä ulkoilu- ja latureittejä.

Vanhoina kartoissa viereisen mäen nimenä on Myrbacka, jonka alkuosa tarkoittaa rämettä. Kallio nouseekin Mätäojan yläjuoksun rämemaisemasta. Sen harjalta alkavat jo Myyrmäen ensimmäiset korttelit.

33. Vesitorni

Koko Länsi-Vantaata palveleva Myyrmäen vesitorni valmistui 1973. Sen vesisäiliön tilavuus on 4500 kuutiota ja 47-metrisen tornin korkeus merenpinnasta 101 metriä. Alun perin tornin huipulle piti tulla näköalaravintolakin. Rakennuksen ympärillä on avointa kallioketoa kissankelloineen, metsävirnoineen ja kultapiiskuineen. Keväisin rinteet täyttyvät sinivuokoista. Talvisin mäkeä kiertää kaupungin ylläpitämä valaistu päälatu, joka liittyy pääkaupunkiseudun laajaan latuverkostoon.

12. Rivitalot

Martinlaakson kerrostalokortteleiden kanssa samansuuntaisiin riveihin asetellut 13 rivitaloa valmistuivat 1970–71.

13. Martinlaakson aloituskortteli

Vuonna 1967 Helsingin maalaiskunta teki päätöksen sijoittaa alueelleen uutta kerrostalorakentamista noin 60 000 asukkaan eli kunnan silloisen väkiluvun verran. Valtava hanke toteutettiin aluerakentamissopimuksilla, joista yksi koski Martinkylän talojen takamaita. Nils Kostiainen ja Juhani Wallenius laativat nykyisen Martinlaakson asemakaavan, jonka toteutti muutamien rakennusyhtiöiden muodostama Salpa oy. Yhtiö oli hankkinut maat omistukseensa jo 1965. Säästöpankki solmi asuntosäästösopimukset tulevien asunonostajien kanssa. Yksi neljästä aloituskorttelista oli tässä Laajametsänkujan päässä. Ensimmäiset asukkaat muuttivat uusiin koteihinsa elokuussa 1969. Lähiossa palvelut olivat lähellä: kävelytien toisella puolella oli kino, ja Raappavuorenkujan päässä palveli korttelikauppa.

Aluerakentaminen

Kun suuri maaltapako alkoi 1960-luvulla, rakennusteollisuus oli juuri sopivasti oppinut soveltamaan liukuhihnatuotantoa betonielementteihin. Nousukauden hengessä ajateltiin, että muuttajille rakennetaan uusiin esikaupunkeihin nopeasti asuntoja, jotka voidaan tarvittaessa vaikka purkaa, kun ne alkavat rapistua.

Helsingin ympäristön maalaiskunnat ja kauppalat eivät olleet valmistautuneet nopean kasvun vaatimaan kaavoitukseen ja kunnallistekniikan toteutukseen. Aluerakentaminen ratkaisi ongelman: maanhankinta, rahoitus, aluesuunnittelu, rakentaminen ja asuntosäästäminen niputettiin yhteen, osittain kuntien päätöksenteon ohi. Valtion ohjauksessa haettiin asentotuotantoon tehokkuutta ja taloudellisuutta sarjallisuuden ja ruutukaavan avulla. Myös arkkitehtuurissa ajan arvot olivat vastakkaiset 50-luvun vaihtelevalle ja ympäristöön mukautetulle suunnittelulle, jota vielä esim. Kaivokselassa on näkyvissä.

Ns. metsälähiöiden rakentamisen kulta-aikaa oli 1960–70-luvun vaihe. Sen jälkeen rakentaminen on painottunut valmiin kaupunkirakenteen sisään. Myös hankkeiden toteutustapa on muuttunut niin, että kunnat ohjaavat jälleen kaavoitusta ja rakentamista. Vanhoja lähiöitä ei ole arvostelusta huolimatta purettu, vaan taloja ja alueita on voimaperäisesti kunnostettu. Suomessa on kaikkiaan noin 300 lähiötä, joissa asuu miljoona ihmistä. Ensimmäinen lähiöissä syntynyt sukupolvi on aikuistuttuaan alkanut hakeutua takaisin kotiseudulleen.

14. Raappavuorenkujan julkisivukorjaukset

Suurin osa Martinlaaksosta on jo käynyt läpi mittavan julkisivujen peruskorjauskierroksen viimeisten 15 vuoden aikana. Suurimmat korjaukset tehtiin muutamissa Raappavuorenkujan taloissa, joissa purettiin kaikki parvekkeet ja ikkunat, uusittiin seinien lämpövuoraukset ja muurattiin niihin perinteiset tiilikuoret betonisten tilalle sekä muutettiin tasakatot Suomen oloihin paremmin sopiviksi kalteviksi aumakatoiksi.

15. Vantaan Energian voimalaitos

Malmin Sähkölaitos oy:nä Helsingin maalaiskunnassa 1910 perustettu yhtiö sai nimen Vantaan Sähkölaitos oy vuonna 1973. Uusi voimalaitos valmistui 1975 korvaamaan nykyisen Martinmiilun paikalla olleen siirrettävän lämpökeskuksen. Lähes kaikki Vantaan kaukolämpö tuotetaan vastapainetekniikalla, samoin kuin sähkö Vantaan ja lähialueiden tarpeisiin. Yhteistuotannon ansiosta hyötysuhde on korkea, noin 88 prosenttia. Lämmönjakoverkosta yhtiöllä on kaikkiaan 432 kilometriä ja sähköverkkoa 2994 kilometriä.

Aluksi voimala toimi raskaalla polttoöljyllä, jota kuljetettiin junalla Martinlaakson rataa pitkin. Kivihiihikattila valmistui 1982 ja öljykattila muutettiin maakaasukäyttöiseksi 1989, ensimmäisenä pääkaupunkiseudulla. Samalla tarpeettomaksi jäänyt toinen öljysäiliö muutettiin kaukolämpökukusi.

Päästöt vähenivät merkittävästi, kun rikin ja typen poistolaitteistot asennettiin laajennusten yhteydessä 1993, ja tehoa lisäsi uusi kaasuturbiinilaitos 1995. Nyt sähkötehoa on

200 MW ja lämpötehoa 350 MW, lisäksi lämmön varatehoa 60 MW. Jätekaasunpolttolaitosta suunniteltiin voimalan yhteyteen 2000-luvun alussa, mutta suunnitelmasta luovuttiin pitkän valituskäsittelyn aikana. Valitukset kumottiin lopulta korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Vantaan Energia sai ensimmäisenä kaupunkienergiayhtiönä ISO 14001 -standardin mukaisen ympäristöjärjestelmän laatusertifikaatin 1999. Viime vuosina Vantaan Energia on hankkinut osuuksia vesi- ja tuulivoimasta ulkomailla sekä ra-

kenteilla olevasta viidennestä kotimaisesta ydinvoimalasta. Vantaan Energian 90-vuotispäiväksi 31.9.2000 valmistui Tarja Ervastian ja Ilkka Volasen ympäristöaideteos, joka oli näkyvillä myös Vantaan kaupungin 650-vuotisjuhluvuonna 2001. Valomuotojen lähtökohtana oli abstrakteja mielikuvia mm. veden, sähkön ja tuulen liikkeistä. Lisäksi oli käytetty Vantaan Energian ja Hyötysähkön logoja liikkuvina elementteinä. Kun vuokratut valonlähteet palautettiin, teoksen muuttumattomat osat sovellettiin pysyväksi julkisivuvalaistukseksi.

Martinlaakson voimalaitoksen iltavalaistus näkyy kauas.

Pekka Turtiainen

Vapaalan kohde 19 Raappavuoret

Länsi-Vantaan suosituin ja arvokkaimmaksi koettu viheralue levittäytyy korkeuseroltaan noin 30-metrysten kallioharjanteiden ympärille. Raappavuorten pohjoisrinteiltä löytyykin hyviä pulkkamäkiä. Alueella on ketoja, niittyjä ja reheviä lehtoja. Lehtojen valtapuina ovat koivu ja kuusi sekä haapa. Järeimmät puut ovat läpimitaltaan 40-senttisiä. Kosteamassa itäosassa kukkivat keväällä mm. kevätlinnusiilmä, valkovuokko, kevätlehtoleinikki ja kiolo. Vaateliaita lehtolajeja ovat pähkinäpensas, näsiä ja lehtokuusama sekä rauhoitettu lehtoneidonvaippa, jolla on Vantaalla vain kaksi tunnettua esiintymää. Metsässä viihtyvät mm. lehtopöllö, palokärki, valtakunnallisesti uhanalainen pikkutikka sekä peukaloinen, joka usein pesii kaatuneen puun juurakon kätköissä.

16. Mårtensdals skola

Uusi ruotsinkielinen koulu valmistui 1977. Sinne siirtyivät oppilaat ja opettajat vanhoista kyläkouluista Seutulasta, Keimolasta, Hämeenkylästä ja Vantaankoskelta. Nykyisin Länsi-Vantaan ainoalla ruotsinkielisellä ala-asteella on 240 oppilasta. Se ottaa vastaan oppilaita myös Nurmijärveltä, jossa ei ole omaa ruotsinkielistä opetusta. Samalla Mårtensdals skola palvelee Länsi-Vantaan ruotsinkielisen yhteisön kokoontumispaikkana. Sen tiloissa toimii ruotsinkielinen työväenopisto, monia yhdistyksiä ja mestaruussarjaton käsipalloseura Helsing Atlas. Rakennusta on korjattu luvulla 2007–08.

17. Laajavuori

Raappavuoriakin korkeampi, jopa 62 metriin nykyisestä merenpinnasta yltävä Laajavuori on tullut luotona esiin viimeisimmän jääkauden jälkeisestä Yoldiamerestä 10 000 vuotta sitten. Kiviaines on noin 1800–1900 miljoonaa vuotta vanhan svekofennisen vuorijonon juurta. Jopa muutaman kilometrin korkuiset vuoret ovat aikojen saatossa kadonneet rapautumisen ja useiden jääkausien kuluttamina. Viimeisin jääkaudesta kesti noin 100 000 vuotta. Maankuori on vielä lommolla kolmekilometrisen jäävaipan jäljiltä ja kohoaa siksi nykyäänkin, noin 2 millimetriä vuodessa.

18. Raiviosuonmäki

Suomen kuuluisimmat Mikat varttuivat näissä pihapiireissä 1970-luvun alussa. Myöhemmän formulamenestyksen myötä Raiviosuonmäessä alkoi näkyä Japanista ja muualta Kaukoidästä saapuneita autourheilun ystäviä, jotka halusivat tustua sankareidensa lapsuudenmaisemiin.

19. Martinlaakson pesäpallokenttä

Laajakorven hiekkakentällä on pysyvä pesäpallokenttä ja vieressä massapohjaiset tenniskentät sekä skeittipaikka. Länsi-Vantaan ainoa pesäpalloseura Vantaanjoen Juoksu pelaa kotiottelunsa Laajakorvessa. Pitkäpallon kehitti vuosina 1914–1920 perinteisen suomalaisen kuningaspallon ja amerikkalaisen baseballin pohjalta monipuolinen urheiluvaikuttaja Lauri ”Tahko” Pihkala. Uuden kansallispelin nimi muutettiin pesäpalloksi 1922.

20. IT-puisto

Vantaankosken uuden aseman yhteyteen oli ajateltu näyttävää yrityskeskittymää. Sen toteutus tyssäsi 1990-luvun alun lamaan. Kuitenkin 1993 ehti valmistua toimitalo, jonka rakennutti silloinen Euroopan suurin tietokonevalmistaja Siemens–Nixdorf. Sitten rakennusta käytti maailman suurin ohjelmistoyritys Microsoft. Nyt tiloissa toimii IT-alan yrityspuisto. Martinkyläntien toisella puolella aivan aseman vieressä on kaavassa varaus 12-kerroksiselle toimistotalolle, jolle ei ole vielä ilmoittautunut toteuttajaa.

21. Jaakko Pöyry

Vuonna 1958 perustettu insinööritoimisto Jaakko Pöyry oli jo 1970-luvulla kehittynyt globaaliksi suuryritykseksi. Nykyään pörssinoteeratussa konsultointiyhtiössä työskentelee 6200 energia-, rakennus-, metsä- ja ympäristöalan asiantuntijaa. Tyylikäs pääkonttorirakennus valmistui 1991 Jaakonkadulle. Vantaalla on kaikkiaan vain noin 20 katu-pääteistä kadunnimeä.

22. Kivimäenpuisto

Puisto toimistokorttelin takana on Vantaan parhaiten suunniteltuja ja hoidettuja kiviaasetelmineen. Vuonna 2001 valmistuneessa alppiruusupuistossa ovat esillä kaikki 9 kotimaista rhododendronlajiketta. Niiden jalostus alkoi Helsingin yliopistolla vuonna 1973 ja jatkuu edelleen. Rodojen suvussa on kaikkiaan yli 1000 lajia, suuri osa niistä esiintyy Himalajalla. Rhododendron onkin Nepalin kansalliskukka. Puiston alp-

piruusuista suurin osa kukkii toukokuun lopulta kesäkuun puoliväliin.

Viereisellä mäellä on partiolaisten kämpppä, jonka rakensivat 1960 helsinkiläiset lippukunnat kauas kaupungin ulkopuolelle. Nyt kämpppä on Vantaan Metsänkävijöiden käytössä. Keväinen Partiopamaus on suosittu yleisötapahtuma.

Jaakko Pöyryn pääkonttorissa on korkea, valoisa sisäaula.

Pekka Turtiainen

23. Entinen kyläkauppa

Myymälän rakensivat Savon Nilsiästä tulleet Taskisen veljekset sekä näiden lanko Veli Borgman, joka vaimonsa Toinin kanssa avasi kaupan vuonna 1957. Kyläkaupasta muodostui Kivimäen pientaloalueen keskipiste, jonka kautta kulkivat paitsi tavarat myös uutiset ja kuulumiset. Palvelumyymälän valikoima oli laaja: kaikkea maidosta rakennustarvikkeisiin ja polttoöljyyn. Lihat haettiin suoraan teurastamolta ja maitotuotteet meijeristä, siirtomaatavarat Keskolta. Vuosina 1971–93 kaupanpitoa jatkoivat Aarne ja Sirkka Taskinen, jotka asuvat edelleen rakennuksessa.

24. Kivivuori

Vain 50-metrinen Kivivuori on Martinlaakson kolmesta määstä matalin, mutta on silti antanut nimensä koko Kivimäen kaupunginosalle. Kivimäki palstoitettiin 1950-luvulla pientalotonteiksi Stenbackan talosta, joka sijaitsee Ylästöntien länsipäässä. Päiväkotien pihat avautuvat suoraan metsään.

25. Kivimäen koulu

Perustettiin kansakouluna 1974, toimi aluksi Martinlaakson kansakoulun tiloissa. Muuttui peruskouluiksi 1977 muiden pääkaupunkiseudun koulujen tavoin. Oma koulurakennus valmistui 1978. Oppilaita on nykyään noin 440 luokilla 1–6. Kivimäen koulu toimii Länsi-Vantaan erityisopetuksen osamiskeskuksena ja keskittyy tulevaisuudessa yhä enemmän erityistä tukea tarvitsevien lasten opetukseen. Kivimäessä on panostettu oppilashuoltoon, ja siellä on lastenpsykiatrinen Etappi-luokka.

26. Julkisivremontti

Lintukallionrinne 3:n julkisivuissa nähdään erikoiset peltiset kasetit, joiden värityksellä on saatu talojen päätyyn tunnistettava ilme.

Julkisivukorjaukset piristivät koko Martinlaakson ilmeen.

27. Kukinkuja ja Kukintie

1500-luvun kuuluisimmat martinkyläläiset olivat talonpoikaipurjehtijat Göran ja Per Bonde. Bondien jaalat veivät nahkoja, lautaa, halkoja ja tervaa Suomenlahden yli Rääveliin (Tallinnaan), joka kuului Itämeren kauppakaupunkien Hansaliittoon. Tänne päin tuotiin mm. suolaa ja viljaa. Bonde maksoi suolatukkuri Fickelle toimittamalla tiluksiltaan Martinkylästä 1200 suoraa mäntyä hansakauppiaiden Itämerellä käyttämien koggi-laivojen mastopuiksi. Vanhoihin karttoihin hakkuupalstasta jäi muistoksi nimi Kuggäng (kogginiitty), nykyään muuntunut muotoon Kukintie.

28. Martinlaakson huolto

Alueelle keskittynyt oma huoltoyhtiö on perustettu 19.5.1969 aivan Martinlaakson rakentamisen alkuvaiheessa. Martinlaakson huollon omistavat täkäläiset taloyhtiöt ja liikekiinteistöt. Hoidettavaa rakennuspinta-alaa on yhteensä 300 000 kerrosneliometriä ja piha-alueita 67 hehtaaria.

29. Jehovan todistajien valtakunnansali

Valmistui 1976 Jehovan todistajien paikalliseen kokous- ja koulutuskäyttöön. Liike on Suomen kolmanneksi suurin uskonnollinen yhteisö 18 000 jäsenellään. Toiminta alkoi Yhdysvalloissa 1870-luvulla ja saapui Suomeen Ebba Lundborgin toimesta 1906. Jehovan todistajien opetus pohjautuu Raamattuun erityisesti maailmanlopun odotuksen ja käytännön moraalikäsitysten osalta, mutta he eivät tunnusta kol-

minaisuusoppia eivätkä vietä kristillisiä juhlapäiviä. Jehovan todistajat eivät käytä seremonioissaan kuvia tai muita uskonnollisia symboleita. He eivät myöskään hyväksy asepalvelusta tai siviilipalvelusta. Vuodesta 1987 liikkeen jäsenet on vapautettu asevelvollisuudesta rauhan aikana.

30. Palstaviljelmät

Alueella on 30 viljelypalstaa, joita Etelä-Vantaan Kokoomus vuokraa alueen asukkaille. Kaikkiaan palsta-alueita on Vantaalla 15 eri puolilla kaupunkia.

Tiina Kujala

31. Jokiuoman puisto

Vantaan parhaaksi mainittu puisto on nuorison suosikkipaikka. Takavuosina koululaisten jameissa Jokiuomassa tarvittiin välillä poliisiakin, mutta nykypolvi juhlii rauhallisemmin. Järjestystä puistossa valvoo Juha Mennan jämerä maaveistos Ukon kirves vuodelta 1996. Jokiuoman puiston paikkeilla on aikaisemmin ollut lähde, Skallbölekällan.

Puiston kupeessa on Haltiatien matonpesupaikka. Mattojen peseminen laitureilla on perinteinen suomalainen askare, jota ulkomaiset turistit jaksavat ihmetellä mm. Helsingin Kaivopuistossa. Pesuaineen huuhtoutuminen vesistöön rasittaa ympäristöä, joten puuha on siirretty maalle rakennetuille matonpesupaikoille. Ne ovat hyvin suosittuja kesäisin.

32. Vihertie

Rata jakaa vehreän Vihertien alueen nykyään kahtia. Alue on palstoitettu 1950-luvulla Grönkullan talosta, joka sijaitsee Lyhtykujalla Vantaanlaaksossa.

Vihertien ja sen poikkikatujen varrelta löytyy mm. oopperalaulaja, professori Jorma Hynnisen entinen talo vuodelta 1978. Talon studio-osan on suunnitellut akateemikko Juha Leiviskä 1992. Kirjailija ja runoilija Aulikki Oksasen entisessä talossa on erikoinen hirsierkkeri.

Maaveistos Ukonkirves Jokiuoman puistossa.

VANTAANLAAKSO

V A N T A A N L A A K S O

1. Övre Nybacka

Mårtensbyn tiettävästi vanhimman rakennuksen vanhin osa on 1700-luvulta. Nedre Nybacka vanhan Nurmijärventien toisella puolella on erotettu kantatalosta 1815. Övre Nybackassa toimi 1800-luvun lopulla kestikievari. Maanviljely tilalla jatkui aina 1960-luvulle saakka. Nykyään rakennus palvelee Vantaan kaupungin juhlatilana. Tuvan seinällä on Vantaan Kutojen valmistama tarkka kopio Martinkylän ryijystä, jonka alkuperäiskappale on kaupunginmuseolla.

Antti Kempainen

2. Vantaan maatalousmuseo

Yksityisessä paikallismuseossa on noin 1000 esinettä vanhasta Helsingin maalaiskunnasta. Museota ylläpitää vuonna 1882 perustettu Helsingin lantmannagille rf, joka on nykyisen Vantaan vanhin yhä toimiva yhdistys. Vuonna 2006 käyttöön otetuissa uudisrakennuksissa on näyttelysalin lisäksi kokous- ja juhlatilat.

3. Martinkylänranta

Mårtensbyn maatilojen päärakennuksista ovat Vanhan Nurmijärventien varrella paikoillaan pohjoisesta lukien Guss, Smeds, Stenbacka; Nedre ja Övre Nybacka sekä etelässä Sillbölen rajalla Grönkulla. Kokonaan hävinneet ovat Bulders sekä Lillas, joka sijaitsi omalla kumpareellaan nykyisen Ylästöntien varressa. Lillaksen kuuluisin isäntä oli talonpoikaispurjehtija Göran Bonde. Tämä lienee ollut pienikokoinen ja saanut siksi liikanimen, josta tuli aikanaan talon nimi. Bonde harjoitti veljensä Perin kanssa talonpoikaispurjehdusta Suomenlahden yli Rääveliön 1500-luvulla kahdella aluksella. Lillaksen tilan jaosta syntyivät aikanaan Stenbacka ja Grönkulla. Entisen talonmäen kupeessa on nykyään mansikoiden itsepoimintapaikka. Ulkomaankauppaa puolestaan harjoitetaan Smedsissä, jossa toimii kreikkalaisten herkkujen maa-

Talonpoikaispurjehdus

Helsingin pitäjä oli 1500-luvulta alkaen vilkkaimpia talonpoikaispurjehduksen lähtöalueita Suomessa peräti 11 laivurin voimin. Kruunu yritti rajoittaa maalaissaäytyjen omatoimista ulkomaankauppaa jo 1300-luvulta alkaen, tuloksetta. Kustaa Vaasa perusti 1550 Helsingforsin kaupungin kilpailemaan suoraan Räävelin (Tallinna) kansa ja voidakseen verottaa kauppaa luvanvaraisesti käyviä porvareita. Kulkukieltojen valvominen oli kuitenkin mahdollonta ilmiön laajuuden vuoksi. Talonpoikaispurjehtijat käyttivät yleensä 25-jalkaisia, viisilautaisia saaristolaisveneitä, joissa saattoi olla purje airojen lisäksi. Lisäksi nähtiin 2–3-mastoisia alle 38-jalkaisia rahtialuksia. Talvella saatettiin päästä jäätietä meren yli reellä.

Pelkästään rääveliläisen kauppias Helmich Ficken kautta Suomenlahden yli liikkui vuosien 1510–40 välillä 42 000 kiloa suolaa ja 36 000 litraa viljaa. Vientiin meni 82 000 litraa tervaa ja 10 000 parrua. Lisäksi talonpoikaispurjehtijat salakuljettivat ihmisiä aikoina, jolloin henkilöiden muuttaminen ulkomaille oli ankarasti kiellettyä. Vasta vuoden 1839 merilaki oikeutti muutkin kuin kaupunkilaiset purjehtimaan Tanskan satamiin. Sen jälkeen laivanvarustaminen muuttui vähitellen ammattimaiseemmaksi ja pääomavaltaiseksi rahtiliiketoiminnaksi.

4. Perkiöntie 8

Valmistui 1973, suunnittelija Kai Palmqvist. Vantaan modernin rakennusperinnön luetteloon kuuluva, Suomessa epätyypillinen ratkaisu, jossa kaksi pitkää rivitaloa jättävät väliinsä pienen suojaisen kujan. Sen päässä on taloja yhdistävä muuri porttiaukkoineen. Kaunista tiilipintaa rytmittävät etelän puolella suuret ikkuna-aukot. Perkiöntien varressa ja Vantaanlaaksonraitilla on muutenkin nähtävissä edustava kokoelma eri vuosikymmenten rakennustyyliä sodanjälkeisestä puisesta tyyppitalosta aina 1970-luvun ”käkikello”-paritaloon ja 1980-luvun tiilipintaiseen betonirivitalokokonaisuuteen saakka.

5. Perkiönmäki

Perkiönmäen huippu yltää 44 metriä merenpinnan yläpuolelle. Kiviaines on noin 1900–1800 miljoonaa vuotta vanhan svekofennisen vuorijonon juurta. Jopa muutaman kilometrin korkuiset vuoret ovat aikojen saatossa kadonneet rapautumisen ja useiden jääkausien kuluttamina. Viimeisin jääkaudesta kesti noin 100 000 vuotta. Jään uurtamia jälkiä näkyy avokallioilla kautta maan. Maankuori on vielä lommolla kolmekilometrisen jäävaipan jäljiltä ja kohoaa siksi nykyäänkin, noin 2 mm vuodessa. Metsikössä on myös toistakymmentä pientä siirtolohkareta, jotka ovat kulkeutuneet paikalle jääkauden jälkeisessä Baltan jääjärvestä kelluneiden jäävuorten mukana.

6. Hämeenlinnanväylä

Vuonna 1938 numeroitu Kolmostie noudatteli ensin vanhan Nurmijärventien reittiä Klaukkalaan, kulki sieltä Lopen kautta Hämeenlinnaan ja edelleen Tampereelle sekä Vaasaan. Nykyinen linjaus Martinkylän kohdalla kauemmas asutuksesta syntyi 1950-luvulla. Moottoritietä alettiin rakentaa 1985. Se ehti Hämeenlinnaan 1992 ja jatkui Tampereelle saakka 2000. Väylää käyttää näillä main yli 58 000 ajoneuvoa vuorokaudessa. Määrän on ennustettu kasvavan jopa 85 000:een vuoteen 2025 mennessä.

7. Koukkuniitty

Laajassa puistossa on pelikenttiä ja hyvin varusteltu leikki-puisto, jota käyttävät mm. viereisen Vantaanlaakson päiväkodin ryhmät.

8. Konepaja

Matssonin konepaja valmistui tälle paikalle 1928. Sen puurakennuksen korvasi hienomekaniikkaa valmistaneen Mittaväline oy:n kivitalo vuonna 1952. Tarkkuusmittaukset edellyttävät erityisen vakaata alustaa, joten talon rakenteista tehtiin erikoispaksut. Talon piirteissä on vaikutusta Sveitsistä, jossa yrityksen perustaja Hemmo Rätty oli ollut opissa. Sisätiloissa on edelleen jäljellä jugend-tyylisiä ovia sekä joitakin alkupe-
räisiä koneita. Nyt talossa toimivat Jorason oy ja Mome oy, jotka tekevät korkealaatuisia täysmetallisia ovenkahvoja ja heloja yksityisiin ja julkisiin tiloihin sekä myös korjausrakentamiskohteisiin. Momen valikoimassa on useita alansa

design-klassikoita 1960-luvulta nykypäivään. Sen tuotteita on käytössä mm. Kansallismuseossa, eduskunnan lisärakennuksessa ja Helsingin Svenska Klubbenilla.

9. Grönkullan pääarakennus

Grönkullan tila on puolikas Lillaksesta. Rakennushistoriallisesti arvokas päärakennus lienee rakennettu tai siirretty tänne isojaon jälkeen 1700-luvulla. Sitä jatkettiin lisäksi 1800-luvun lopulla. Talossa on pidetty mm. yleistä kirjastoa. Siellä on ollut myös nuorisoseuran toimintaa.

10. Siirtolapuutarha

Grönkullan pellosta lohkaistun 6,5 hehtaarin alueen omistaa 1950 perustettu Viherkummun Viikonloppumaja Osuuskunta. Puutarhassa on 125 palstaa osuuskunnan jäsenten hallinnassa. Istutussuunnitelman laati maineikas puutarha-arkkitehti Elisabeth Koch. Suurin osa alkuperäisistä mökeistä on yhä käytössä. Viljely ja rakentaminen palstoilla on tarkasti rajattua yhtenäisen ilmeen säilyttämiseksi. Esimerkiksi pensaidan suosituskorkeus on 140–170 senttimetriä ja hedelmäpuiden 5 metriä. Osuudet ovat hyvin kysyttyjä ja niiden hinnat mökin kunnosta riippuen korkeita. Uusi kerhorakennus Viherpiiritti valmistui 2009.

Siirtolapuutarhan perustaja ja puheenjohtaja ja isännöitsijä vuoteen 2004 saakka oli Alexis Kavaleff, joka oli Tuomarinkylän kartanon poikia ja mukana isänsä, edistyksellisen maanviljelysneuvos Jakob Kavaleffin niinikään omistaman Haltialan kartanon peltotöissä sekä kasvilajikeiluissa.

Yhteinen tietolaatikko: Vantaanjoki s. 60

Viherkummun siirtolapuutarhaidyllä. Valtaosa alueen mökeistä on rakennettu vuosina 1950-1957.

11. Silvolan tekoallas

Maisemasta nousee esiin Silvolan tekoaltaan länsipuolen reunavalli, jolla on pituutta yli kilometri. Viiden miljoonan kuutiometrin allas valmistui 1962 pääkaupunkiseudun vesihuollon varavesialtaaksi. Aluksi vesi otettiin Vantaanjoesta, mutta 1982 alkaen se on tullut Päijänteestä maailman pisin-tä kalliotunnelia pitkin. Silvolasta vesi jaetaan seudun lähes miljoonan asukkaan käyttöön. Allasalue on suljettu.

Tekoaltaan reunavallin edessä on Silvolan keskiaikaisen ratsutilan puolikas, Silböle Enstaka, jonka nykyinen päärakennus on 1830-luvulta. Rusthollin toinen puolikas on Gruvan tila Kaivokselassa. Reunavallin notkelmassa on kasvistoltaan arvokas puronvarsilehto, jossa menestyvät mm. pähkinäpensas, sinivuokko, sudenmarja, rönsyleinikki ja hiirenporras. Altaan taakse jää linnustoltaan monipuolinen 21 hehtaarin lehto sekä 13 hehtaarin luonnonsuojelualue Pitkähosken par-taalla. Suojaisalla alueella viihtyy mm. EU-direktiivin suo-jaama palokärki. Muita siellä havaittuja lajeja ovat sirittäjä, mustapääkerttu, kultarinta ja peukalonen.

12. Kerrostalo

Vaisalan työntekijöiden käyttöön valmistui 1955 Vantaan ensimmäinen moderni kerrostalo.

13. Vanha Nurmijärventie

Nurmijärventie erkani Turuntiestä Pitäjänmäellä Kaarelan tienä. Sieltä se kulki harjanteita seuraten Vantaankoskelle, jossa kohtasi vielä vanhemman Kuninkaantien, ja siitä edelleen Nurmijärven kirkolle. Maankuulut Nurmijärven rosvot terrorisoivat kesällä 1822 Uttamaata ja eteläistä Hämettä ryöstäen taloja, kiduttaen niiden asukkaita sekä rellestäen kestikievereissa. Alun perin vain 13-jäsenisen rosvojoukon ja heidän apureidensa kiinniottamiseen tarvittiin lopulta 700 sotilasta. Myös Aleksis Kivi kertoo Seitsemässä veljeksessä, kuinka kotiin palaajat ryöstettiin nummella. Nurmijärventie eli kukoistuskauttaan 1880-luvulla, jolloin sen varressa toimi jo Huopalahden ja Seutulan välillä samanaikaisesti jopa seitsemän kauppaa.

14. Martinkylän Högberg

Kallioharjanne kohoaa korkeimmillaan 50 metriä merenpinnan yläpuolelle ja tarjoaa komean näköalan Myyrmäen yli aina Malminkartanon täyttömäelle saakka. Polku ylös lähtee suuren siirtolohkareen vierestä.

15. Vaisala

Professori Viljo Väisälä lähetti ensimmäisen suomalaisen radioluotaimen taivaalle joulukuussa 1931. Kehitystyö johti tuotannon aloittamiseen 1936. Yritystoiminta alkoi Pasilassa 1944 Mittari oy:n nimellä. Kansainvälisen maineen kasvaessa nimi muutettiin Vaisalaksi, ja yritys muutti Vantaalle

1955. Pääkonttorin suunnitteli Teuvo Lindfors, edustustilarakennuksen 1983 Marianna ja Mikko Heliövaara sekä Martti Uksila. Edustustilojen sisustuksen suunnitteli Aina Harju-Söderberg. Nämä edustavat aikakautensa korkeatasoista teollisuusrakentamista parhaimmillaan Vantaalla.

Aluksi konttorirakennuksessa myös valmistettiin luotaimia, mutta sittemmin tuotantorakennusta on laajennettu vaihteittain jokilaaksoon päin. Tuotekehityksen ja yritysostonjen ansiosta Vaisala on nykyään maailman markkinajohtaja teollisuuden ja sääilmiöiden mittaustekniikan valmistajana. Viennin osuus tuotannosta on ollut koko yrityksen toiminnan ajan yli 90 prosenttia. Yhtiöllä on yli 1000 työntekijää ja toimintaa yli 100 maassa.

16. Rosenströmin Union

Vuonna 1951 valmistuneessa rakennuksessa toimi Osmo Rosenströmin automyynti ja -korjaamo Vantaan Auto. Hienoin malli oli aina esillä alakerran suuressa näyteikkunassa. Toiminta laajeni, kun viereen rakennettiin 1961 bensa-asema. Se toimii edelleen täyden palvelun huoltamona jo kolmannen polven Rosenströmien voimin. Union-ketju sulautui 1992 Nesteeseen, mutta huoltamo on edelleen paikkakunnan autoväen kokoontumispaikka.

17. Vantaanlaakson ostoskeskus

Valmistui 1982. Edusti lähiöaikakauden suunnitteluperiaatetta, jonka mukaan lähipalvelut piti tuoda kävelytäisyydelle keskelle asuinalueita. Pitkään ostarilla oli myös postitoimisto ja jopa kultasepänto. Sittemmin asiakkaat ovat monin paikoin valuneet suurmarketteihin, mutta Vantaanlaakson ostoskeskus on pysynyt edelleen hengissä. Rakennuksen ylläpito on seurakunnan kerhohuoneistona.

18. Täydennysrakentaminen

Vanhojen asuinalueiden tiivistäminen kaupungin väkiluvun kasvaessa herättää usein vastustusta avaraan miljööseen tottuneissa asukkaissa. Toisaalta uudisasutus elävöittää kulkunvälineitä ja edistää lähipalveluiden säilymistä. Perinteisiä materiaaleja, muotoja ja värejä suosiva arkkitehtuuri istuu vanhaan rakennuskantaan, ja sitä voidaan nykyään myös edellyttää kaavamääräyksin. As.oy Vantaan Tuulikaaren puurakenteiset erillis- ja paritalot Moreeniharjun länsirinteessä ryhmittyvät piharaitin varteen. Ne on rakennettu vuonna 2008. Kolme samantyyppistä kokonaisuutta on suunniteltu Vanhan Nurmijärventien varteen. Tien toisella puolella on as.oy Vantaan Laaksotuulen kolme paritaloa vuodelta 2004. Ne saavat tulevaisuudessa seurakseen lisää uudisrakentamista rinteelle alle Viirikujan päähän.

VANTAANKOSKI

V A N T A A N K O S K I

Reitin pituus noin 4 km

1. HBL:n paino

August Schaumanin vuonna 1864 perustama Hufvudstads-bladet oli Suomen ensimmäinen tilaajille kotiin kannettu kuusipäiväinen lehti. Pitkäaikaisin päätoimittaja 1885–1928 oli Arthur Frenckell, joka myös omisti lehden ja perusti sille 1885 oman painon sekä hankki Suomen ensimmäisen rotaatiopainokoneen. Vielä hänen kautensa lopulla 1920-luvulla lehti oli suurempi kuin Helsingin Sanomat. Nykyään HBL on Suomen suurin ruotsinkielinen sanomalehti 51 000 kappaaleen levikillä. Toimitus työskentelee edelleen perinteikkäissä tiloissa Helsingin keskustassa, mutta lehteä on painettu Vantaankoskella vuodesta 1984 alkaen.

2. Sanomala

Eero Erkko, Juhani Aho ja Arvid Järnefelt ystävineen perustivat Päivälehdessä 1889 nuorsuomalaisten äänenkannattajaksi. Venäläisten lakkautettua lehden sortokaudella 1904 sen tilalle perustettiin Helsingin Sanomat. Lehteä painettiin kaupungin keskustassa, kunnes Martinlaakson painolaitos otettiin käyttöön 1977. Uutta oli, että ladotut sivut lähetettiin Sanomalaan toimituksesta Helsingin Ludviginkadulta nopeasti mikroaalto-tilinkillä. Nykyään Pohjoismaiden suurimman päivälehdessä painos on arkinen yli 400 000. Siitä 310 000 tehdään täällä ja loput Forssan ja Varkauden painoissa.

Hesarin lisäksi Sanomalassa on tehty Ilta-Sanomia, Uutislehti 100:a ja lukuisia muita lehtiä, julkaisuja sekä mainospainotuotteita. Rakennusta on laajennettu useaan otteeseen Kalle Vartolan alkuperäistä suunnitelmaa kertaamalla. Sen nykyinen pinta-ala on jo yli 100 000 neliometriä. Ulkoasu on painolaitoksen mittakaavan mukaisesti yksinkertainen ja monumentaalinen. Punatiilimuurit pyöristyvät kapeiden pysyikkunoiden vieressä. Näin syntyy kirjan tai lehden taitetta muistuttava vaikutelma.

25

Ilppo Pohjola, Vantaan kaupunginmuseo

Sanomala on pääkaupunkiseudun suurin painolaitos.

3. Kuninkaantie

Suuri Rantatie eli Alinen Viipurintie Turusta Porvoon kautta Viipuriin muodostui 1300-luvulta alkaen korvaamaan vaarallista merireittiä rikkonaisessa saaristossa. Kuninkaallisetkin kulkivat matkoillaan reittiä, jonka varrella kukoistivat niin kestikievarit kuin aateliskartat. Sekä Espoon että Helsingin pitäjän kirkko rakennettiin nimenomaan Suuren Rantatien ja jokiväylän risteykseen. 1550-luvulla Helsingforsin perustamisen jälkeen pääväylä kääntyi Bembölestä kaupunkiin ja sieltä takaisin vanhalle tielle Hakkilassa. Suomen tärkeimmän maantien käyttö vilkastui entisestään, kun 1638 Pietari Brahe järjesti postin kuljetuksen talonpoikien voimin Turun ja Tukholman välillä suoraan Ahvenanmeren yli Eckerön kautta. Yhtenäinen postitie ulottui näin Atlantin rannalta Bergenistä Ruotsin valtakunnan itäisimpään kolkkaan Nevanlinnaan ja aikanaan Venäjän pääkaupunkiin Pietariin saakka.

Vasta rautateiden rakentaminen 1800-luvun lopulla vei Kuninkaantieltä merkityksen valtakunnallisena pääväylänä. Hämeenkylässä ja Vantaankosken välinen osuus alennettiin 1906 maantiestä kylätieksi. Vanhalla pohjalla kulkevan Isontammentien varresta löytyy kivinen tolppa, jossa merkintä 1 1/4 tarkoittoa etäisyyttä Bemböleen peninkulmissa mitattuna.

Isontammentien varrella on entinen ratsutila Övre Månsas, joka syntyi 1850-luvulla Månsaksen talon jaossa. Päära-

kennus siirrettiin Vanhan Nurmijärventien varresta tänne 1900-luvun vaihteessa, mutta tuhoutui tulipalossa 1990-luvulla.

4. Isontammentien tammi

Yksityispihalla kasvaa ehkä satoja vuosia vanha suurikokoinen metsätammi, joka on rauhoitettu. Metsätammi lukeutuu pyökkikasveihin. Se on eurooppalainen jalopuu, jonka puuaines on erittäin kovaa. Tammenterhoja syövät monet pikkunisäkkäät, ja rungon koloissa pesivät useat lintulajit. Jopa sadat hyönteislajit ovat erikoistuneet käyttämään tammea elinympäristönään, osa vasta lahopuuvaiheessa kääpien ohella. Tammen juurisienistä tunnetuimpia ovat kymmenet eri tryffelilajit.

Tammi viihtyy Suomessa nykyään enimmillään vain 30 km leveällä vyöhykkeellä rannikon tuntumassa Rauman korkeudelle saakka. Tammi levisi maahan etelästä viime jääkauden jälkeisellä lämpökaudella noin 7000 vuotta sitten. Se menestyi hetken jopa Oulun korkeudella saakka. Ilmaston viilenneyttyä nykyiselleen tammi taantui ja kuusi valtasi alaa. Tammi ehti kuitenkin juurtua suomalaiseen mytologiaan. Kalevalassa mainitaan iso tammi, joka peittää auringon ja kuun. Monilla itämerensuomalaisilla, germaanisilla ja kelttiläisillä kansoilla tammi on pyhä puu.

26

5. Vantaankosken koulu

Oppikoulun saamiseksi myös kunnan länsiosaan järjestivät mm. martat monenlaisia tempauksia 1950-luvun lopulla. Yksityinen Vantaan yhteiskoulu aloitti 1.9.1960 vanhan kansakoulun pihalla parakissa. Sillä oli heti ensimmäisenä lukuvuotenaan 80 oppilasta. Oma koulutalo valmistui Övre Månsaksen tilalta ostetulle tontille 1964, suunnittelijana Risto Luukkonen. Myöhäistä funkista edustava rakennus on massoitteeltaan varmasuhteinen ja julkisivut linjakkaat. Ulkokuoren väritystä on välillä koetettu piristää punaisella ja vihreällä.

Vantaan yhteiskoulussa oli parhaimmillaan lukuvuonna 1970–71 peräti 953 oppilasta ja 47 opettajaa. Musiikkitoiminnastaan tunnetun koulun kuoro ja orkesteri tekivät useita LP-levyjä ja konsertoivat ulkomaita myöten musiikkineuvos Toivo Korhosen johdolla. Peruskoulu-uudistuksessa 1977 yhteiskoulu jakaantui Vantaanjoen yläasteeksi ja lukioksi. Lukio yhdistettiin 1996 Myyrmäen lukion kanssa Vaskivuoren lukioksi, jossa musiikkiperinne elää edelleen. Yläaste puolestaan toimii nyt Vantaankosken koulun yläkouluna. Alakoulun käytössä on Vantaan kansakouluksi 1955 valmistunut koulutalo.

6. Pyymetsä

Pääkaupunkiseudun yhtenäinen asutus rajautuu pääradan vartta lukuun ottamatta pitkälti Kehä III:een. Tästä metsänreunasta alkaa lähes yhtenäinen metsäalue, joka ulottuu Nuukion kansallispuistoon saakka. Kivenheiton päässä ovat Petikon ja Keimolan ladut, joilta on yhteydet Espoon ja Helsingin latuverkkoihin. Lähimetsässä on lintulajikartoituksessa havaittu varpushaukka, puukiipijä, mustapääkerttu sekä

uhanalaisuusluokituksestaan elinvoimaisena säilynyt pieni metsäkanalintu pyy, joka mainitaan EU:n lintudirektiivissä tärkeänä lajina.

7. Vantaanpuisto

Vantaanpuiston lähion toteuttivat 1965–70 aikansa tunnetuimmat tekijät. Aluerakentamissopimuksen kunnan kanssa teki Asuntosäästäjät ry, joka oli juuri saanut Vuosaaren rakentamisen vauhtiin legendaarisen Martti Ilveskorven johdolla. Rakennuskaavan laati Tapiolan keskustasuunnitelmalla 1954 kunnostautunut Aarne Ervi, Alvar Aallon oppilas. Vantaanpuiston kaupunkirakenne onkin ruutukaavalähiöitä edeltävän puistokaupunkiajatuksen mukainen: rivitalot sekä matalat kerrostalot on sijoiteltu maaston muotoja mukaillen rinteeseen ja tornitalot hallitsevat maisemaa korkeimmilla paikoilla. Ervin itsensä piirtämiä ovat 8-kerroksiset pistetalot sekä 4000 asukkaan tarpeisiin mitoitettu Vantaanpuiston ostoskeskus. Muut kerrostalot ja rivitalot piirsivät Asuntosäästäjät ry:n toimistolla Antti-Pekka Miettinen sekä mm. Vuosaaren terassitaloilla sittemmin kunnostautunut Touko Neronen.

Asuntolainat myönsi Kansallis-Osake-Pankki. Suurimman osan taloista rakensi Silta ja Satama oy. Poikkeuksina olivat as.oy Säästöreitit kaksi rivitaloa, jotka aloittanut rakennusliike meni konkurssiin. Asukkaat rakensivat rivitalot hartiapankkivoimin valmiiksi. Parhaimmillaan Vantaanpuistossa oli lähes 1800 asukasta vuonna 1975, nyt noin 1200. Ostoskeskus on keskeisellä paikalla ja edelleen hengissä, joskin kärsii ostovoiman suuntautumisesta suurmarketteihin.

Vantaan kaupunginmuseo

Vanha ja uusi kohtasivat Piispankylässä 1960-luvun lopulla.

28

Pohjois-Vantaan keskusta

Pohjois-Vantaan keskustaksi kaavailtu moderni Vantaanpuisto oli Kaivokselan ohella Helsingin maalaiskunnan ensimmäisiä aluerakentamiskohteita. Suur-Helsingin 1960-luvun huimissa kasvusuunnitelmissa alue oli osa nauha-kaupunkia, joka jatkuisi junaradan vartta pitkin yhtenäisenä Kivistöön saakka. Vantaanjoen ja Hämeenlinnanväylän väliin piti rakentaa 60 000 asukkaan yhdyskunta. Vantaanpuiston rakentamisen jälkeen 1972 sisäasiainministeriö eväsi rakentamisluvan kaavoituksen keskeneräisyyden ja kasvavan lentomelun vuoksi. Maaltamuuton tyrehtyminen ja öljykriisi 1973 pysäyttivät nauhakaupungin etenemisen Martinlaakson tasalle lähes 30 vuodeksi. Nyt näyttää, että 2010–20-luvuilla suunnitelma toteutuu Marja-radan myötä, joskin aiottua lännempänä ja pohjoisempana.

8. Vantaan koulu

Jo vuonna 1904 vaadittiin, että Helsingin pitäjän läntiseen koulupiiriin olisi saatava toinen suomenkielinen kansakoulu Seutulan lisäksi. Paikallisten tilanomistajien perustama Suomalaisen Kansakoulun Ystävät ajoi asiaa vähitellen, ja niinpä yksityinen kansakoulu aloitti 1914 entisessä saunarakennuksessa jokirannassa. Kunta eväsi koululta avustukset, vaikka sillä oli jo toisena vuotenaan 26 oppilasta, kun ruotsinkielisellä kansakoululla oli 33. Oma koulutalo valmistui 1921 Nurmijärventien varteen Petas-Gussin maille, ja siellä alkoi suomenkielisen kunnallisen Vantaan koulun toiminta. Rakennuksen yläkertaan tehtiin opettajien työsuhteasunnot. Kansakoulu toimi tässä vuoteen 1953.

Vuonna 1949 perustettu urheiluseura Vantaan Veikot rakensii tanssilavan Nurmijärventien toiselle puolelle pienelle mälle. Lauantaisiin tansseihin tuli väkeä koko pitäjän länsiosasta ja jopa Malmilta saakka.

Koulurakennus peruskorjattiin 1956, ja sitä käyttivät vuoronperään useat tilanpuutteesta kärsivät koulut. Koulukäytön jälkeen rakennus on palvellut mm. sivukirjastona ja kudonta-asemana sekä vuodesta 2003 Odd Fellows -järjestön kokoustilana. Odd Fellows on maailmanlaajuinen hyväntekeväisyysjärjestö, jolla on salaseuramaiset koulutukselliset rituaalit jäsenille ja muutamissa maissa myös laajaa nuorisotoimintaa. Toiminta alkoi Britanniassa 1500-luvun ammattikuntakiltojen tavoin, ja levisi Suomeen Vaasan kautta vuonna 1925. Jäseniä on Suomessa yli 8000.

9. Terveystalo

Vuoden 1946 suuren alueliitoksen jälkeen Helsingin maalaiskuntaan jäi vain yksi kunnanlääkäri. Tämän tehtävänä oli varsinaisen lääkärintoimen lisäksi valvoa 10 000 asukkaan kunnan yleisiä asunto-oloja, puhtaanapitoa, vesien laatua, liikehuoneistoja ja kouluja. Lisäksi tuli vastustaa tartuntatauteja kuten tuberkuloosia. Tilanne helpottui hieman, kun 1954 perustettiin toinen kunnanlääkärin virka. Sitä hoitamaan palkattiin lääketieteen lisensiaatti Kaj Ahlman. Hänen vastuullaan oli Vantaan sairaanhoitopiiri, joka sisälsi nykyiset Myyrmäen ja Kivistön suuralueet. Toimipaikkana oli aluksi Friherrsin terveystalo koulun lähellä. Uusi terveystalo lääkärin virka-asuntoineen valmistui 1961. Siellä kunnanlääkärinä jatkoi Malva Laukka.

10. Erikas

Perimätiedon mukaan Piispankylän Qvarnbackan tilan omisti vuonna 1556 Jöns Persson, joka oli Martinkylän Bonde-sukua. Hän jakoi tilan poikiensa Michillin ja Matsin kesken. Myöhemmin tilat saivat nykyiset nimensä Erikas ja Månsas. Yhdessä ne muodostivat pienen Myllymäen kylän. Ratsutilana ollut Erikas tuli 1700-luvulla sotilasvirkataloksi, korpraalin puustelliksi. 1830-luvulla Erikas oli aatelisen vapaaherran hallussa, mutta siirtyi 1837 Vantaan Masuuni -yhtiölle, joka tarvitsi maata Vantaankosken rannalta ruukin tontiksi.

Nykyinen pääarakennus siirrettiin Terijoelta 1860-luvulla. Silloinen omistaja oli legendaarinen Aurora Karamzin, entinen keisarinna Aleksandran hovineiti ja rikas hyväntekijä, joka asui Träskändan kartanossa Espoossa. Lindströmin

suvulle 1888 lähtien vuokrattuna olleen tilan lunasti yksityisomistukseen Bertel Lindström perheineen vuonna 1952. Talon edustan barokkipuutarha jäi Kehä III:n alle 1960-luvulla. Kehä III:n liittymän laajennus koituu lähivuosina Erikaksen kohtaloksi.

Yhteinen tietolaatikko: Vantaanjoki s.60

Myllymäki

Jo kivikaudella asuttivat hylkeenpyytäjät silloisen merenlahden rannoilla suojaisimpia paikkoja. Kehä III:n ja Hämeenlinnanväylän eritasoliittymän ramppia rakennettaessa löytyi kivikautinen asuinpaikka ns. Suomensjärven kulttuurin ajalta 7000–4200 e.a.a. Maaperän kohotessa seutu jäi kauemmas merestä ja muuttui erämaaksi, jossa lappalaiset pitivät poroja ja sittemmin hämäläiset kävivät pyyntirekillään.

Ruotsalainen uudisasutus suuntautui Suomenlahden rannikolle Hälsinglandista 1200-luvun lopulla. Satoja vuosia jatkunut maatalous on muovannut Myllymäen kulttuurimaiseman. Myllymäki sai nimensä jokimyllystä. Kylä sijaitsee Piispankylän ja Martinkylän välissä. Se on nuorimpia Helsingin pitäjän kylistä. Tallinnassa kauppias Helmich Ficken kirjanpidossa 1500-luvun alkupuolella mainitaan talonpoikaismestari Jöns Quernbakke. Hallintopitäjän kyläluettelossa 1634 puolestaan mainitaan Quarnbacka. Sitä ennen se lienee ollut viereisen Piispankylän ensimmäinen lohko.

Sakari Manninen

11. Kehä III

Helsingin ohikulkutie rakennettiin 1964–65 ja nimettiin Kehä III:ksi 1972. Vantaankosken osuus muutettiin nelikaksitaiseksi 1980-luvulla. Kehä III eli kantatie 50 on osa Norjan Kristiansandista Pietariin ulottuvaa E18-tietä, joka kuuluu EU:ssa Pohjolan kolmioksi kutsuttuun laajempaan liikennehankkeeseen. Nykyajan kuninkaantie, Suomen tärkein kauttakulkureitti yhdistää Etelä-Suomen suuret kaupungit, satamat ja lentoasemat toisiinsa sekä naapurimaihin.

Nykyään Kehä III:lla kulkee Hämeenlinnanväylän ja Tuusulanväylän välillä arkisin liki 70 000 ajoneuvoa vuorokaudessa. Liikennemäärän arvioidaan kasvavan vuoteen 2030 mennessä vielä lähes puolella. Tämän mahdollistamiseksi Vantaankosken ja Lentoasemantien välillä toteutetaan parannuksia vuoteen 2015 mennessä. Liittymät uusitaan, poistetaan liikennevaloja, rakennetaan rinnakkaiskatuja ja kevyen liikenteen reittejä sekä uusitaan bussipysäkkejä. Näin ajono-

peuksien odotetaan nousevan liki kolmanneksen ja henkilövahinkoon johtavien liikenneonnettomuuksien puolestaan vähenevän 30 prosenttia nykyisestä.

12. Vantaan lasten varhainen koulutie

On arveltu, että pitäjän lapsille järjestivät alkeisopetusta jo virolaiset Paadisten luostariveljet 1300-luvun loppupuolella. Jotkin yksittäiset säätyläislapset saattoivat kirjautua 1641 perustettuun Helsingin triviaalikouluun. Sitä käytiin keskimäärin neljä vuotta. Oppiaineina olivat kristinusko, laskento, ruotsi ja latina. Säännöllinen koulunkäynti yleistyi vasta, kun kirkonkylään saatiin koulutalo 1825.

Myllymäessä alkoi oma ruotsinkielinen kiertokoulu 1882. Kun koululle haluttiin vakituinen paikka, rakennutti lähikylien talonpoikien perustama Wanda småskoleförening 1891 ns. pikkukoulun nykyisen Voudintien länsipuolelle. Sen opettajana toimi Hulda Weurlander, joka oli aloittanut uransa kiertokoulun opettajana vain 16-vuotiaana. Pian alettiin kerätä varoja myös varsinaisen kansakoulun perustamista varten. Se aloittikin toimintansa tien itäpuolelle valmistuneessa rakennuksessa 1896 Selma Blomqvistin johdolla. Koulu lakkautettiin vasta peruskoulu-uudistuksessa 1977, jolloin oppilaat ja opettajat siirrettiin uuteen Mårtendals skolaan Martinlaaksoon. Sen jälkeen talo on ollut mm. Vantaan kaupungin kurssikeskuksena. Nyt komeasti kunnostetussa vanhassa koulussa toimii tilausravintola ”Kuninkaan Kartano” sekä kahvila ”Cafe Kartano”.

13. Ruukki ja viilatehdas

Jo 1780-luvulla Sillböle Gruvan kaivosyhtiö oli yrittänyt saada kruunulta luvan masuunin perustamiseksi Vantaankoskeen, siinä onnistumatta. Nils Nordenskjöld puhui voimakkaasti kotimaisen teollisuuden puolesta ja sai 1837 perustamaansa ruukkiyhtiöön mukaan vaikutusvaltaiset osakkaat. Niinpä senaatti myönsi lainan ja oikeuden Erikasin virkatalon rantatonttiin. Yhtiö osti Martinkylän myllyn ja perusti masuunin, joka toimi 12 vuotta ja työllisti parhaimmillaan 60 henkeä. Lopulta puunhankinnan korkeat kustannukset ajoivat sen vaikeuksiin. Seuraava omistaja, Teijon ruukin patruuna Viktor Bremer tuotti Vantaankoskella mm. tykinkuulia Venäjän armeijalle Krimin sotaa varten, mutta ajautui niinikään vararikkoon. Rautaruukki useine kiinteistöineen, metsineen ja malmijärvien valtausoikeuksineen joutui lopulta 1862 Aurora Karamzinille, joka pani pisteen toiminnalle.

Keisari Aleksanteri II:n 1855–81 toimeenpanemien uudistusten myötä teollistumisen edellytykset olivat merkittävästi parantuneet. Niinpä 1882 ruotsalainen veitsenteroittaja W. W. Wahlberg saattoi perustaa Dahlforsin viilatehtaan kosken itärannalle. Hän ehti pystyttää myös puisen höyrysahan, ennen kuin sai haltuunsa vanhan ruukin maat kosken länsirannalta. Nyt toiminnan laajentaminen edellytti vesivoiman käyttöä, jota varten rakennettiin tiilinen tehdasrakennus patoineen 1903. Myöhemmin sitä laajennettiin useaan otteeseen ja se rapattiin valkoiseksi. Patruunan ja työntekijöiden asunnot sijoittuivat ruukin välittömään läheisyyteen vanhan käytännön mukaisesti. Viilatehdas jatkoi toimintaansa Wahlbergien johdolla aina 1960-luvulle saakka.

SEUTULAN KOTISEUTUPOLKU

Näköala

Saapasmaasto

Jyrkkä

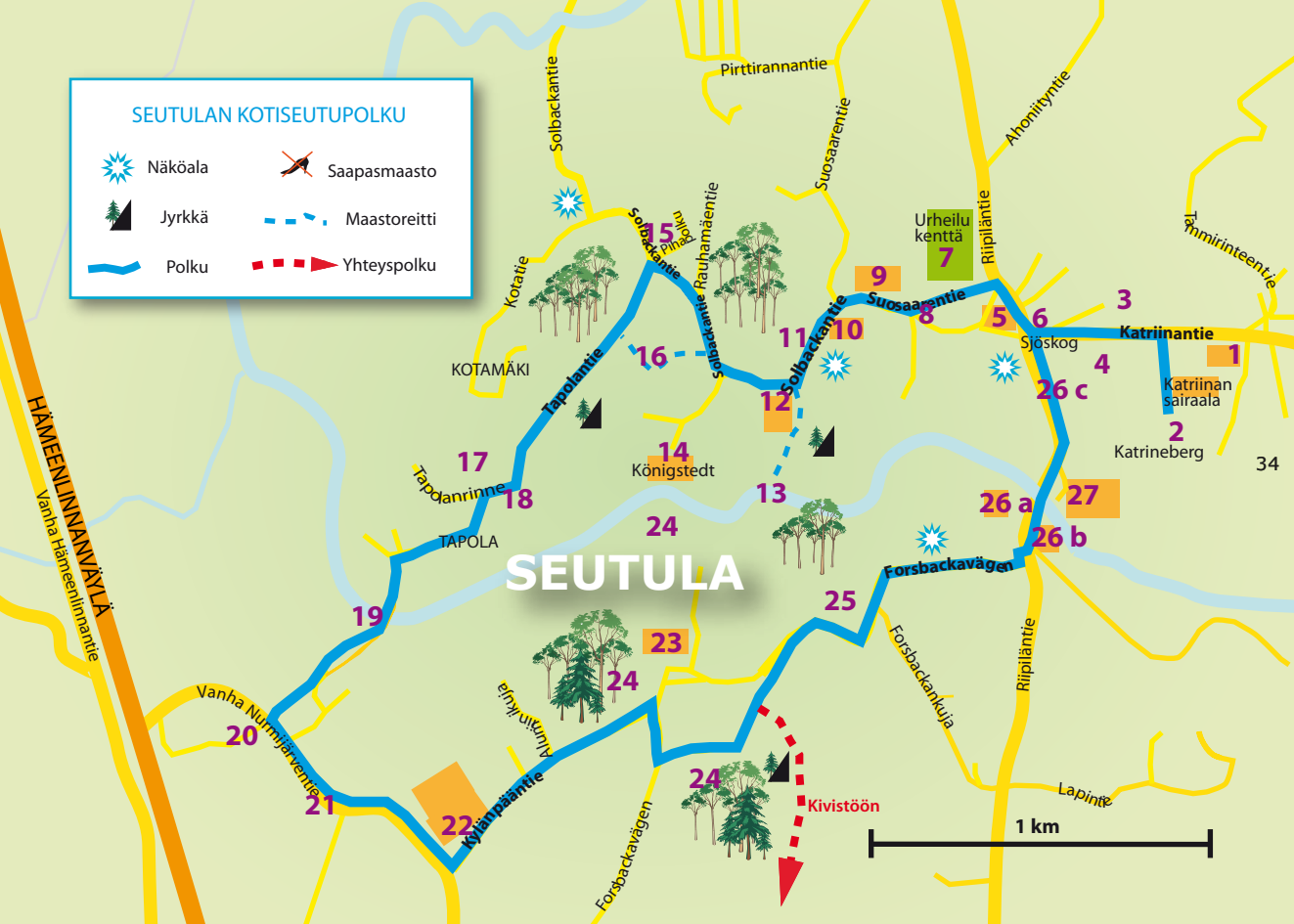
Maastoreitti

Polku

Yhteyspolku

Kaupunki omisti rakennuksen 1984, jolloin se paloi ja sen purkamisesta tehtiin pikapäätös. Länsivantaalaisten vastustus sai julkisuutta, ja tehdas säästettiin ja suojeltiin. Kaupunki aloitti pitkällisen kunnostuksen. Vuonna 2002 tiloille löytyi sopiva vuokralainen, tilausravintola Kuninkaan Lohet, joka on kunnostanut rakennusten sisätilat korkeatasoiseen ravintolatoimintaan soveltuviksi. Yritys on ollut mukana myös Vantaankosken entisöimisessä ja Vantaanjoen palauttamisessa 1970-luvun alennustilasta jälleen Etelä-Suomen parhaaksi lohijokeksi.

14. Vantaankoski

Vantaanjoen toiseksi pisimmän koskijakson pituus on 240 m ja pudotuskorkeus 5 m. Vantaankosken ympäristö on ollut asuttu jo esihistoriallisella ajalla. Lähistöltä löytynyt viisi kivikautista asuinpaikkaa, joista kaksi on tuhoutunut. Näiden lisäksi tutkimatta on useita todennäköisiä paikkoja. Viereiset kylät tunnetaan nimeltä viimeistään 1500-luvulta. Niiden kantatilat sijaitsivat ketjussa joen varressa. Keskiajalta asti seudun elämä perustui maatalouteen. Vantaanjoki tarjosi liksäelinkeinon lohenkalastuksesta, ja koskessa toimivat myllyt jauhoivat viljaa.

Tiina Kujala

1600-luvulla joen vastarannoilla kosken yläpuolella oli kaksi kahden kiviparin myllyä, jotka kävivät läpi vuoden. Itäinen oli Viinikkalan ja Voutilan yhteinen, läntinen Myllymäen ja Martinkylän. Myllyjen osakkaat riitelivät ajoittain mm. naapurin padon korkeudesta eli kosken voiman käyttämisestä. Kirkonkylän kievari ja pitäjän mahtimies Petter Sund kaivativat 1700-luvun vaihteessa Viinikkalan myllyyn jopa oman jokiuoman saadakseen enemmän vettä käyttöön. 1890-luvulla koko Vantaanjoki perattiin tukinuiton lisääntyessä. Rautaruukin lisäksi koskella toimivat 1900-luvun vaihteessa myös kyläläisten pärehöylä, turvepehkutehdas sekä saippua- ja hajuvesitehdas, jossa oli kolme työntekijää. Jo 1910-luvulla teollisuus tuotti sähköä oman tarpeensa lisäksi myös lähitaloihin. Myllymäki olikin Suomen ensimmäisiä sähkövalon saaneita maaseutukyliä. Wahlberg rakensi 1914 oikean sähkölaitoksen. Vantaan puhelinyhdistys oli perustettu jo 1912.

Helsingin pitäjän nimistössä suomalaisperäinen Wanda tarkoitti Vantaankosken seutua: Piispan- ja Lapinkylää, Myllymäkeä, Martinkylää, Viinikkalaa ja Voutilaa ainakin 1800-luvun alkupuolelta saakka. Kun koko kunnan ja sittemmin kaupungin nimeksi vuonna 1972 tuli Vantaa, piti alueelle keksiä uusi kutsumannimi, joksi tuli Vantaankoski.

15. FBK

Maaliskuussa 1909 perustettiin kaksikielinen vapaapalokunta Wanda frivilliga brandkår, ja heti rakennettiin myös kalustovaja. Mukana oli 40 miestä, joista monet olivat viilatehtaan suomenkielisiä työntekijöitä. Kun sammutustehtävä saatiin, yleensä puhelimella, juoksi puhelinkeskukseen hoitaja FBK:n kalustovajalle ja suoritti hälytyksen torvella, vuodesta 1912 alkaen palosireenillä. FBK:n toiminta-alue oli alussa hyvin laaja. Se kattoi Kaarelan, Hämeenkylän, Keimolan, Seutulan ja Veromiehenkylän. Näistä oma palokunta perustettiin Seutulaan 1910 ja Hämeenkylän Friherrsiin 1938.

Paloruiskut olivat käsikäyttöisiä kunnes 1924 hankittiin kaksitahtinen Evinrude-moottoriruisku. Seudun kartanot antoivat hevosia ja myöhemmin kuorma-autoja kaluston kuljetukseen. Helsingin maalaiskunta alkoi tukea vapaapalokuntia vasta 1929, jolloin se varasi 7500 markkaa palosuojelutyöhön ja VPK-yhdistysten avustuksiin. Ammattipalokuntaa ei ollut, ja kunnan palotoimi oli yksinomaan vapaaehtoisten varassa aina 1960-luvulle saakka. Nykyään Wanda FBK toimii Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen sopimuspalokuntana 20 miehen ja 2 auton vahvuisena. Toimitilat ovat uudella paloasemalla, mutta vanha kalustovaja on edelleen kunnossa, alkuperäisestä metrin verran ylemmäs nostettuna.

16. Apteekin talo

Vantaan apteekki aloitti vuonna 1958. Se oli tuolloin vasta toinen apteekki koko Helsingin maalaiskunnassa. Pitäjän ensimmäinen apteekki oli avattu 1905 Oulunkylässä ja toinen 1922 Malmilla, mutta nämä joutuivat Helsingille 1946 suuressa alueliitoksessa. Maineikas apteekkari Per Elg hoiti apteekkia melkein koko sen olemassaolon ajan. Pian hänen kuolemansa jälkeen liike siirrettiin Pakkalan Jumboon vuonna 1999. Talossa on sittemmin ollut monenlaista toimintaa, ensin posti, sitten mm. kukkakauppa, nyt pieni kahvila.

17. Paloasema

Valmistui 1966 Helsingin maalaiskunnan sivupaloasemaksi. Mittava laajennus ja saneeraus valmistuivat 1995, suunnittelijana arkkitehtitoimisto Perko. Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen operoima Vantaankosken paloasema osallistuu nykyisin tehtäviin Länsi-Vantaalla ja tarvittaessa myös kauempana. Asemalla on jatkuvasti hälytysvalmiudessa noin 10 henkeä. Kalustona on pelastusauto, tikasauto sekä kaksi ambulanssia. Paloautolle tulee vuorokaudessa keskimäärin 3–4 lähtöä ja ambulansseille 7–8. Asemien sijoittelulla pyritään siihen, että apu ehtii paikalle viimeistään 6 minuutin kuluttua hälytyksestä ainakin tiiveimmän asutuksen ja teollisuuden alueilla sekä Katriinan sairaalalla Seutulassa.

Paloaseman vieressä ovat vuonna 1967 valmistunut Myllymäen kansalaiskoulu ja sen opettajien asuntola.

18. Björkhem

Vanda Ungdomsförening perustettiin yhdessä FBK:n kanssa 1909. Ne ovat Vantaankosken vanhimmat edelleen toimivat yhdistykset. Alun perin oli harkittu toiminnan järjestämistä yhden yhdistyksen nimissä monen muun vapaapalokunnan tavoin, mutta kuitenkin päädyttiin erillisen nuorisoseuran perustamiseen. Jo 1906 aloittanut torvisoittokunta sulautui pian nuorisoseuraan ja toimi myös FBK:n orkesterina.

Heti aluksi nuorisoseura hankki toimitilakseen Björkhemin talon. Vuosisadan aikana seuralla on ollut hyvin monipuolista toimintaa: on pidetty kylän kirjastoa, järjestetty puutarhakilpailuja ja koko illan teatteriesityksiä, hiihtokilpailuja, erinäisiä hyödyllisiä kursseja, tietokilpailuja, lastenjuhlia, ohjelmallisia iltoja sekä kuorolaulua, ompeluseuroja, kuorma-auto- ja lentokoneretkiä, teatterimatkoja, kesäjuhlia, ulkoilmatapahtumia – ja tietenkin lukemattomia talkoita.

37

19. Nedre Månsas

Månsas oli Myllymäen kylän toinen kantatalo. Nimi juontaa vuosina 1618–44 tilan omistaneesta Måns Erssonista. Månsas jakaantui 1850-luvulla kahtia: näin syntyivät Övre ja Nedre Månsas. Molemmat olivat ratsutiloja. Nedre Månsaksessa toimi välillä myös Kuninkaantien kestikievari. Päärakennus on vuodelta 1920. Nykyään siinä toimii Vantaan Kutojien kutoma-asema, jossa mm. esitellään kudontaa kiinnostuneille. Övre Månsaksen entiselle paikalle rakennettiin kokonainen rivi uusia toimistotaloja vuonna 2008. Nedre Månsaksen viereen jää jatkossa pieni Myllärinpuisto.

20. Hämeenlinnantie

Vuonna 1938 numeroitu Kolmostie noudatteli ensin vanhan Nurmijärventien reittiä Klaukkalaan, kulki sieltä Lopen kautta Hämeenlinnaan ja edelleen Tampereelle sekä Vaasaan. Nykyinen linjaus Vantaaankosken kohdalla on 1950-luvulta. Moottoritietä alettiin rakentaa 1985. Se ehti Hämeenlinnaan 1992 ja jatkui Tampereelle saakka 2000. Väylää käyttää Vantaaankosken kohdalla yli 45 000 ajoneuvoa vuorokaudessa. Määrän on ennustettu kasvavan jopa 85 000:een vuoteen 2025 mennessä.

21. Kalkkikaivokset

Maastossa on selvästi havaittavissa kaksi veden täyttämää kaivantoa. Ne eivät ilmeisesti liity kaukaisempaan Sillbölen Gruvan tilan kaivostoimintaan, vaan viereisen Martinkylän omaan kalkkikaivokseen.

Hämeenlinnantie syksyisenä iltapäivänä.

KIVISTÖ

KIVISTÖ – MARJA – VANTAA

Johdanto

Kivistö oli Linnan kartanon takametsää Keimolan ja Piispankylän rajamailla, kunnes 1952 alkaen Oma Kiinteistö Oy palstoitti alueelle kaikkiaan 400 asuntotonttia. Oma-toimiset kyläläiset järjestivät itse kirkon, sähkövalon sekä teiden nimet. Vähitellen kunta otti asiat hoitaakseen. Puolen vuosisadan rauhallisen kehityksen jälkeen Kivistön kyljessä käynnistyy Suomen suurin aluerakentamisprojekti sitten Kekkosen aikojen.

1. Kivistön koulu

Aluksi Kivistön lapset kulkivat Vantaan kansakoulussa nykyisellä Vantaankoskella. Oma koulu aloitti kuitenkin syksyllä 1961 juuri valmistuneissa rakennuksissa. Lähimetsät tarjosivat virikettä: talvisin välituntilatua kierrettiin ahkerasti. Nyt ympäristökasvatusta ja kestävää kehitystä painottavassa koulussa on 240 oppilasta ja 14 opettajaa. Oppilasmäärä on edelleen kasvussa. Vuonna 2002 pihalle ilmaantui parakkirakennus nimeltään Pikku Kakkonen. Koulun eteläpuoliselle tontille, tulevan Kivistön kupeeseen, on Marja-Vantaan keskustasuunnitelmassa tarjolla suuri ympyränmuotoinen terassimainen merkkirakennus. Sinne tulisi palvelutiloja.

Kehärata

Marja-Vantaan rakentamisen taustalla on uusi Kehärata, joka yhdistää pääradan ja Martinlaakson radan toisiinsa. Rata tarjoaa sujuvan yhteyden paitsi Helsinki-Vantaan lentoasemalle, myös radanvarsien aluekeskuksiin ja Helsingin keskusta. Uuden rataosan myötä ehkä jopa 40 000 asukasta pääsee raideliikenteen piiriin. Koko ratakehän vaikutuspiirissä on 200 000 asukasta ja yhtä monta työpaikkaa. Rakennuskustannus 590 miljoonaa euroa jakaantuu valtion ja Vantaan kaupungin kesken osuuksin 68,5 ja 31,5 prosenttia.

Uuden rataosan pituus on 18 kilometriä, josta tunneleita 8 kilometriä. Matka Helsingin keskustasta lentoasemalle kestää 30 minuuttia ja Kivistön asemalta vain kahdeksan minuuttia. Junat kulkevat Marja-Vantaan halki avokaivannossa, keskustan kohdalla katettuna. Aseman paikka on keskustan keskellä Vanhan Nurmijärventien ja Vanhan Hämeenlinnantien välissä. Aseman länsipuolelle kaavaillaan kauppakeskusta ja itäpuolelle keskustoria. Jos kaikki menee suunnitellusti, radan avajaisia vietetään kesällä 2014.

2. Keimolan ja Piispankylän raja

Kivisto rä esiintyy kylänrajan nimenä nykyisen kirkon kohdalla jo 1690-luvun kartassa. Keimolan (Käinby) kylästä vanhin asiakirjoissa säilynyt maininta on mahdollisesti jo 1440-luvulta. Piispankylä (Biskopsböll) mainitaan ensi kerran tiluskaupassa 1509 ja viereinen Lapinkylä (Lappebölle) 1517. Nimipari Kivistömark–Kannistomark esiintyy jo isoja-kokartassa 1760-luvulla. Erään nykytulkinnan mukaan nämä kuvaavat kirjaimellisesti maaperää: Kivistössä oli kiviä ja Kannistossa paljon kantoja.

Kivistön kirkko rakennettiin metsikköön.

3. Kivistön kirkko

Vihittiin käyttöön 1967, suunnittelijat Raili ja Kalevi Hieta-nen. Kivistön rukoushuoneyhdistyksen perustivat Kaarina ja Risto Perkola 1957. Yhdistys keräsi rahaa kirkon rakentamiseen mm. järjestämällä ompeluseuroja. Punatiilliset julkisivut muistuttavat poimuineen Raili ja Reima Pietilän orgaanista tyyliä. Luostarimainen rakennus kätkee sisäänsä modernin kirkkosalin ja kerhotilat. Sisäpihalla on klassinen patio. Met-sän siimekseen avattiin elokuussa 2008 hiljaisuuden rukous-polku, pituudeltaan 300 metriä. Polulla on 16 rastia, joilta löytyy sekä aikuisten että lasten tekstit. Seurakuntayhtymä suunnittelee kirkon laajentamista Marja-Vantaan tulevia asukkaita palvelemaan.

Mervi Peltola

4. Lamppukylä

Nurmijärventien varressa on ns. Majurin talo, jossa Keimolan omakotiyhdistys perustettiin vuonna 1953. Noin kilometrin päässä tästä paikasta lounaaseen toimi Radio Helsinki, silloisen Posti- ja Lennätinlaitoksen (nyk. Itella ja Sonera) vastaanottoasema. Asemalta pidettiin yhteyttä suomalaisiin kaupalaivoihin kaikilla merillä. Asema siirrettiin Leppävaarasta hiljaisempaan Keimolaan 1952 sillä seurauksella, että Kivistön asukkaita kiellettiin vetämästä sähköjä taloihinsa. Kyläkaupassa oli sitten myytävänä lamppuöljyä ja valikoima erilaisia öljylamppuja. Näin Kivistö sai kutsumanimen Lamppukylä. Tikkasella tehtiin 1950-luvun mittaan ahkerasti kirjelmiä sähköasiasta eduskuntaa myöten, olihan 216 taloa ilman sähköä. Asia ratkaistiin lopulta korkeimmassa oikeudessa vuonna 1957. Kylä sai korvauksena 100 000 markkaa ja oikeuden sähköistykseen ilman varmuustoimena vaadittua kallista maakaapelointia. Saatua määräraha tosin alitti asianajokustannukset, joten itse sähköistys piti tehdä talkoilla.

5. Vesiposti

Kunnallinen vesi tuli Kivistöön vuodesta 1984 alkaen, kun monien kaivojen vesi oli todettu juomakelvottomaksi. Vesi-posti olikin vilkas paikka. Aluksi sen avain noudettiin naapurista Sirkka Tikkaselta, mutta myöhemmin kaupunki luovutti avaimia maksua vastaan. Kivistöstä pohjoiseen ei kunnallista vesihuoltoa ole nykyäänkään.

6. Heittoposti

Alussa Kivistön asukkaiden posti jaettiin ohiajavasta postiautosta heittolaatikkoon ja siitä Loposen talon kuistilla oleeseen kenkälaatikkoon, jonka osoite oli ”PA Karkkila, Keimolan korpi” ja myöhemmin ”PA Hyönölä, Kivistö”, missä PA tarkoitti postiauttoa. Kylälle haluttiin kuitenkin myös oikea posti. Tästä pidettiin yleinen kokous, joka päätöksellä asukkaat Oiva Salonen, Sirkka Tikkanen ja Tyyne Kytö lähtivät neuvottelemaan asiasta Helsinkiin Posti- ja Lennätinhallitukseen. Audienssi sujui hyvin ja sovittiin, että Kivistö saa oman postitoimipaikan. Se sijoittui ensin yksityistaloihin ja viime vaiheessa Keimolan Sähkön tiloihin keskustaan, kunnes lakautettiin postien sulkemisen toisessa aallossa 1990-luvulla.

7. Paasipuisto

Nykyaikainen leikki- ja pallokenttä oli 1990-luvun alussa lajinsa ensimmäinen koko Kivistössä. Sään salliessa talvisin kentälle jäädytetään luistinrata. Naapurustoon on kaavoitettu täydennysrakentamisen tontteja. Kaiken kaikkiaan Kivistössä on paljon pikkupuistoja ja katuja varretkin ovat puistomaiset. Kivistön asemakaava vahvistettiin 1984.

8. Kisapirtti

Työväen urheiluseura Keimolan Kaiku perustettiin 1954. Ertisestii hiihtoa harrastettiin kylällä aktiivisesti ja kilpailusta toiseen kierrettiin kuorma-autolla. Kyydissä saattoi olla 30 nuorta. Seura rakensi talkootyönä tukikohdakseen Kisapirtin. Rakentamista rahoitettiin mm. pitämällä kioskia Kivistöntien ja Vanhan Nurmijärventien risteyksessä, josta Kauko

Loponen oli vuokrannut maata seuralle yhden markan vuosiinnasta.

Kisapirtin ylläpitämiseen tulivat yhä enemmän mukaan myös työväenyhdistykset, ja niin Kisapirtistä muotoutui työväentalo. Vuonna 1961 kävi niin, että Kaiulta haluttiin alkaa periä vuokraa tilojen käytöstä. Sen seurauksena seura sanoutui irti koko pirtistä. Vähitellen hoidon puutteessa työväentalo ränsistyi ja lopulta purettiin 1960-luvun lopulla. Nyt tontilla on Vantaan Tiililattiat oy:n toimitilat.

Keimolan Kaiku rakensi uuden majan Kirkantielle talkoil-la 1972–73. Vireän paikallisseuran lajivalikoimaan kuuluvat nykyään hiihto, suunnistus, jalkapallo, salibandy ja lentopallo.

9. Hämeenlinnanväylä

Vuonna 1938 numeroitu Kolmostie noudatteli ensin vanhan Nurmijärventien reittiä Klaukkalaan, kulki sieltä Lopen kautta Hämeenlinnaan ja edelleen Tampereelle sekä Vaasaan. Nykyinen linjaus Kivistön kohdalle syntyi 1950-luvulla. Moottoritietä alettiin rakentaa 1985. Se ehti Hämeenlinnaan 1992 ja jatkui Tampereelle saakka 2000. Väylää käyttää Kivistön kohdalla yli 43 000 ajoneuvoa vuorokaudessa. Määrän on ennustettu kasvavan jopa kaksinkertaiseksi vuoteen 2025 mennessä.

Paikkakuntalaisten kannalta iso tie ei ole ollut pelkästään hyväksi. Liikenne aiheuttaa melua ja lisäksi liittymäjärjestelyt ovat monimutkaiset. Hämeenlinnanväylän Kivistöä sivuava osuus uusitaan Kehäradan ja Marja-Vantaan keskustan rakentamisen yhteydessä. Kivistön aseman toteutuksen aikoihin Hämeenlinnanväylä levennetään 6-kaistaiseksi välillä Kehä III – Kivistö. Keimolanportin liittymään rakennetaan

rinnakkaisramppi- ja pysäkkijärjestelyt. Lisäksi on luvassa meluntorjuntaa ja kevyen liikenteen väyliä. Samalla toteutetaan uuden kauppakeskuksen ympäristön kadut, ja Riipiläntietä korjataan sujuvammaksi.

10. Keimolan moottorirata

Hämeenlinnanväylän toisella puolella ovat vuosina 1966–78 toiminneen Keimolan moottoriradan jäännökset. 3,3-kilometrisen radan profiili olisi soveltunut F1-kisojenkin järjestämiseen, mutta korkeimmaksi Keimolassa järjestetyksi luokaksi jäi F2. Keimolan juhannusjuhilla 1969 esiintyi Beach Boys, ja vuosien 1972–73 Keimola-Rockissa jyräsi Pohjois-Haagasta uransa aloittanut Hurrikanes. Kun virallinen toiminta radalla hiljeni, ajot jatkuivat öisin pienistä onnettomuuksistaakin huolimatta. Asfaltti rouhittiin lopulta 1990-luvulla.

Osana Marja-Vantaan rakentumista toteutetaan moottoriradan alueelle 2500 asukkaan Keimolanmäen kaupunginosa. Sen maamerkiksi kunnostetaan moottoriradan entinen valvomotorni. Aluetta halkoo liki kilometrin mittainen, pääosin 8-kerroksinen käärmetallo, joka nousee korkeimmillaan 12 kerrokseen keskusaukion laidalla. Suunnittelu alkaa kunnallistekniikasta jo vuonna 2009. Viimeinenkin rakentamisvaihe alkaa ehkä 2016.

Heti alueen länsipuolella aukeaa Natura 2000-verkoston kuuluva Isosuon luonnonsuojelualue, jolla on pääkaupunkiseudun edustavin kohosuo. Sen takana on Kirkan kartanon maille 1989 perustetun Keimola Golfin jo 36-reikäinen kolopallokenttä. Yhdyslatu Kivistön koululta Petikon ulkoilualueen reiteille kulkee moottoritien ylitse siltää pitkin. Latupohja raivattiin omakotiyhdistyksen talkoilla 1990-luvulla.

Valvomotorni nykyasussaan.

11. Villa Laiho

Valmistui 1967, suunnittelijat Reino Huhtiniemi, Kimmo Söderholm ja Reijo Lairto. Rakennus kuuluu Vantaan modernin rakennusperinnön luetteloon. Se sijaitsee lähes luonnontilaisen Sälppäpuiston korttelimetsän reunalla ikään kuin selkä kadulle päin. Betonirunkoisen valkoisen atriumtalon keskellä on suojaista piha. Talon kuuluisin asukas on ollut taidemaalari ja professori Olavi Hurmerinta. Hurmerinta piirsi pilakuvia mm. sanomalehti Uuteen Suomeen 1950–75. Hän on myös maalannut lukuisia muotokuvia, mm. arkkipiispa Jukka Paarman 2005.

12. Kivistön päiväkoti

Valmistui 1973. Kun Kisapirtin käyttö oli päättynyt, kylälle tarvittiin uusi järjestötalokoti. Kivistön eri yhdistykset ostivat yhteistuumiin puuhamiestensä takaamalla lainalla tontin 1963, mutta järjestötalokotia ei saatu aikaiseksi. Kivistöstä puuttui myös päiväkoti ja sille sopiva tontti. Terveystalon ja päiväkodin saamiseksi oli kirjelmöity jo 1968 Helsingin maalaiskuntaan, sillä tilastojen mukaan alle kouluikäisiä oli seudulla yhteensä lähes 1300. Vuonna 1970 kaupunginhallitukselle tarjottiin järjestötaloyhdistyksen omistamaa tonttia erittäin edullisesti. Kaupunginhallitus teki ostopäätöksen 11.1.1971. Sopimukseen kuului, että päiväkodin lisäksi tontille rakennetaan tilat myös nuorisolle ja järjestöille. Näitä odotellaan yhä toiveikkaasti. Tontin myynnistä saamansa osuuden Kaiku käytti uuden ulkoilumajan pystyttämiseen. Seuran lentopallokentällä viereisellä pikkutontilla pelattiin ahkerasti.

13. Majtorp

Vuonna 1945 Majlis ja Ragnar Nyberg tulivat evakkoina Porkkalasta, joka oli vuokrattu Neuvostoliitolle 50 vuodeksi Jatkosodan rauhanehtojen mukaisesti. Uusi koti nimettiin Majtorpiksi. Ragnar Nyberg raivasi metsään pellon ja pian rakennettiin navetta sekä kauppapuutarha. Tuotteet kuljetettiin myytäväksi Nybergin elintarvikekauppaan Töölöön. Nybergit olivat edelläkävijöitä luonnonmukaisessa viljelyssä: tuholaisen torjunnassa käytettiin kemikaalien asemesta punkkeja. Viimeisenä vanhasta maatalouselämästä muistuttavat hevos-tallit, jotka väistyvät uuden asemakaavan toteutumisen myötä. Syksyllä 2009 aloitetaan uuden asuinalueen rakentaminen Majtorpiin suomalaisen puukaupunkiperinteen hengessä. Noin 70 erillis- ja paritaloasunnon suunnittelussa korostuu energiataloudellisuus ja lapsiystävällisyys.

Mervi Peltola

14. Nurmijärventien kesätie

Nurmijärventie erkani Turuntiestä Pitäjänmäellä Kaarelan-tienä, kulki harjanteita seuraten Vantaankoskelle, jossa koh-tasi vielä vanhemman Kuninkaantien, ja jatkoi siitä edelleen Nurmijärven kirkolle. Nykyisen Vanhan Nurmijärventien lin-jaus seurailee alkuperäistä kesätietä, kun taas talvitie vältti jyrkimmät mäet kulkien idempänä Linnan kartanolta Murron tilalle, joka on nyttemmin jo hävinnyt. Tietä on oikaistu ja ta-soitettu niin, että kulku onnistuu hyvin talvella.

Maankuulut Nurmijärven rosvo terrorisoivat 1820-lu-vulla Uttamaata ja eteläistä Hämettä ryöstäen taloja, kidut-taen niiden asukkaita sekä rellestäen kestäkievareissa. Alun perin vain 13-jäsenisen rosvojoukon ja heidän apureidensa kiinniottamiseen tarvittiin lopulta 700 venäläistä sotilasta. Myös Aleksis Kivi kertoo Seitsemässä veljeksessä, kuinka ko-tiin palaajat ryöstettiin nummella. Paikallisen perimätiedon mukaan rosvo kuitenkin pelkäsivät Vahvaa-Heikkiä. Niinpä naiset saattoivat metsän läpi hevosilla ajaessaan huhuilla toi-silleen: ”Vet du, om starka Henrik ren gåt?” ”Nä-ä, men han kommer just!”

15. Kylän keskusta

Naskalin kauppa avattiin kylän keskustaan 1954. Kaksiker-roksinen puurakennus kuuluu Vantaan modernin raken-nusperinnön luetteloon. Ruokapuolta puodissa hoiti Hely Naskali, ja muusta toiminnasta vastasi Soini Naskali. Kau-pasta sai kaikkea mahdollista. Jos jotakin tavaraa ei ollut, se hankittiin, kuten ikkunanpokat Punkaharjulta. Seuraavaksi lähin elintarvikekauppa oli Vantaankosken Elanto. Edistys-

mielisellä osuuskauppaliikkeellä oli paljon jäseniä Kivistössä, joten myös sinne saatiin oma Elanto 1965. Kaupassa oli mm. lihatiski ja rautaosasto. Keskustasta hieman kirkolle päin oli Kivistön Stockmanniksi kutsuttu kaupparakennus, jossa toimivat paperiliike sekä Keimolan Sähkö. Sähköliike muutti omiin tiloihin keskustaan 1972. Vielä 1980-luvun alussa kyläkeskuksessa oli Elanto, K-kauppa, osuuspankki, posti, baari, kioski ja lyhyttavaraliike. Nyt Elanto on muuttunut Siwaksi, pankin entisissä tiloissa toimii ravintola Millennium ja toisessa päässä Turvaura. Keskellä keskusta-aukiota seisoo Kivistön kioski, ja keväisin järjestetään perinteiset markkinat.

16. Täydennysrakentaminen

Vanhojen asuinalueiden tiivistäminen kaupungin väkiluvun kasvaessa aiheuttaa usein vastustusta avaraan miljööseen tottuneissa asukkaissa. Toisaalta uudisasutus elävöittää kulkumatkaa ja edistää lähipalveluiden säilymistä. Kuin Marja-Vantaan rakentamisen alkusoittona alettiin kaavoituksessa tiivistää Kivistön vanhoja omakotialueita jo 1990-luvulta alkaen. Tästä esimerkkinä on peräti 26 asumisoikeusasunnon yhtiö, joka on valmistunut 7491 neliömetrin tontille vuonna 2003. Yhtiö sijaitsee osoitteessa Vanha Kannistontie 7.

17. Miekkapuisto

Pientä purolaaksoa seurailee yleiskaavatasoinen viheryhteys, joka kiertää Kanniston ympäri ja yhdistää pohjoisessa Linnan kartanon liito-oravametsät etelään, aina Vantaankosken kulttuurimaisemiin saakka.

Mervi Peltola

Kanniston uudella pientaloalueella on yhtenäinen ilme.

18. Luutnantintien ja Vänrikinkujan rakentamisohteet

Kaupunki on antanut alueen omatoimirakentajille yksityiskohtaiset rakentamisohteet alkaen harjakorkeudesta ja katokulmasta julkisivumateriaaleihin, väreihin sekä pihojen kasvillisuuteen. Luutnantintien tonteilla kadunvarteen tulee istuttaa mongolianvaahteroita. Piha-alueille ei saa istuttaa isoiksi kasvavia puita, jotta alueen valoisuus säilyisi. Pihat tulee rajata pensasaidalla, jonka kasvukorkeus on 1–1,5 metriä. Vänrikinkujalla kadunvarteen tulee istuttaa syreenejä.

19. Kanniston omakotialue

Linja-auto ei kulkenut ”Kannisto Cityyn” vielä 1950-luvulla, vaan kääntöpaikka oli Kivistön kiosilla, jolta kurainen polku johti pimeään metsään. Gärkmanin bussi alkoi ajaa Kannistoon 1960-luvun alussa huolimatta tien huonosta kunnosta. Aikakauden huimien kasvuennusteiden innoittamana Kanniston Vesihuolto oy kehitti suurisuuntaisia rakennusprojekteja: rivitaloalueita ja niille omaa vesihuoltojärjestelmää porakaivoineen ja jätevedenpuhdistuslaitoksineen. Elokuva-teatteria taas suunniteltiin nykyisen Husaaritien risteykseen, josta kaadettiin puutkin ja maasto tasoitettiin. Nämä suunnitelmat eivät kuitenkaan toteutuneet. Kunnallinen vesi vedettiin tänne saakka vasta 1990-luvulla. Alueen uusi asemakaava hyväksyttiin 1999 ja sai lainvoiman 2001. Nyt Kannisto on kaupungin vilkkaimpia omakotirakentamisen alueita. Rakenteilla on samanaikaisesti jopa puolensataa taloa. Kirjastoauton kääntöpaikka on Kannistontien mutkassa.

20. Päiväkotikanttarelli

Alueella oli ränsistynyt 1980-luvun leikkipaikka, kun vuonna 2000 Keimolan omakotiyhdistys, Martat ja muu kylän väki talkoilla siivosivat ja raivasivat paikan. Sen jälkeen se pääsi kaupungin suunnitteluohjelmaan Kannistonpuistona.

Päiväkotirakennus valmistui Kannistonpuiston välittömään läheisyyteen vuonna 2003, suunnittelija Studio Suonto oy. Kokonaisuus muodostuu kaarevasta päiväkotiosasta sekä suorasta osasta, jossa toimivat Kanniston neuvola ja avoin päiväkotikanttarelli. Väliin jää suojaisa sisäpiha. Puurunkoisien rakennuksen julkisivut ovat lautaa ja vaneria. Salin

kaarevan takaseinän kohdalla julkisivulaudoitus on kiinnitetty paanujen tapaan. Kanttarelli toimii myös asukastilana. Siellä kokoontuu yhdistyksiä ja lauantaisin Nuorten Olohuone – NOH. Kylän nuoret ovat ottaneet piha-alueet käyttöönsä iltaisin. Päiväkodin piha-alue rajoittuu metsään, jossa on kuul-tu satakielen laulua alkukesällä.

21. Hiidenkivi

Suurehko siirtolohkare on kulkeutunut tänne viime jääkauden jälkeen Baltian jääjärvestä ajalehtineen jäävuoren mukana noin 12 000 vuotta sitten. Kansanperinteen mukaan isoja kiviä liikuttelivat hiidet.

Peitsikujan komea hiidenkivi.

22. Kenraalinpuiston suunnitelmat

Laaja 34 000 neliön puistoalue on suunniteltu asukkaiden kanssa vuorovaikutteisesti. Toteutukseen on alkuvaiheessa varattu 1,13 miljoonaa euroa vuosille 2008–13 sekä lisäksi urheilukentän toteutukseen 1,7 miljoonaa vuosille 2010–11. Puistoon on tulossa mm. lapsille monipuolinen leikkialue. Vieressä on toinen kahdesta metsäalueesta, jotka Marja-Vantaalla on varattu rauhoitettua liito-oravaa varten.

Puiston kupeesta Kenraalintien varresta on varattu tontti Kanniston koulua varten. Hankkeeseen sisältyy 900 oppilaan yhtenäiskoulu, 100 lapsen päiväkoti, asukas- ja nuorisotila, hammashoitola, kuvataidekoulu sekä musiikkiopiston tilat. Koulun puku- ja pesutiloja tulevat hyödyntämään myös urheilukentän käyttäjät. Vaiheittain rakennettavan kokonaisuuden valmistuttua voidaan tilamäärän puolesta luopua Kivistön koulun käytöstä. Myös Seutulan lapset pääsevät jatkossa Kannistoon yläkouluun. Puiston kupeeseen on suunniteltu myös Lipunkantajan päiväkoti, joka toteutunee vuonna 2010 Tapparakujan varteen.

Keskustan ideakilpailu

Helsingin seudun hurjien kasvunäkymien aikaan 1960-luvulla suunniteltiin junarataan tukeutuvaa, yhteenäistä nauhakaupunkia. Sen oli tarkoitus ulottua Huopalahdesta aina Kivistöön asti. Maaltapaon tyrehtyessä ja öljykriisiin tultaessa 1970-luvulla oli ehditty vasta Martinlaaksoon saakka, ja rakentaminen tyssäsi lähes 30 vuodeksi. Nyt kehitys jatkuu: kehäradan myötä Kivistöön nousee uusi aluekeskus Marja-Vantaa.

Talvella 2007–08 Marja-Vantaa-projekti järjesti kansainvälisen kutsukilpailun kuudelle arkkitehtitoimistolle. Haluttiin ”löytää uuden vuosituhannen laatuvaatimuksia vastaava ideasuunnitelma keskusta-asumiselle, siihen liittyvälle virkistyksele ja uuden Kehäradan aseman ympäristölle”. Tuomariston yksimielisellä päätöksellä jatkokehitykseen valittiin Trevor Harrisin ja Hennu Kjisikin ehdotus ”A Fruit called Wanda”. Sen suuret ympärämuotoiset korttelit ja vesiaiheet tunnistaa lentokoneesta saakka.

Kilpailutyön pohjalta kaupunki laatii alueen kaavoituksen, ja aikanaan päätetään myös rakentamisesta. Ehkä jo 2014 alkaen uudet asukkaat saavat nauttia esteettömästä joukkoliikennekaupungista, jossa palvelut ovat lähellä ja pyöräily sekä jalankulku pääroolissa. Vuosikymmenen mittaan kilpailualueelle asettunee toistakymmentätuhatta marjavantaalaista.

23. Keimolan korpi

Keimolan ja Piispankylän välinen osuus Vanhalla Nurmijärventielleä tunnettiin nimellä Keimolan korpi. Sieltä ammuttiin vielä 1930-luvulla susia, jotka yrittivät saada saaliikseen erityisesti kaupunkiin vietävää vasikanlihaa. Suomen Latu järjesti Tahkon hiihtoja ympäri maata paikallisin voimin vuodesta 1955. Reitti kulki tätä polkua pitkin Seutulasta Kivistöön, Hämeenkylään ja aina Espooseen saakka siten, että vaihtoehtoiset matkan pituudet olivat 30, 50 ja 70 kilometriä. Keimolan Kaiku huolehti ladun hiihtämisestä auki säässä kuin säässä. Nykyään järjestetään Tahkon taival -kävelytapahtuma syksyisin. Tulevaisuudessa umpimetsä muuttuu urbaaniksi kantakaupungiksi. Marja-Vantaan keskustan reunamille rakennetaan 2010-luvun mittaan mm. pyöreitä 4-kerroksisia asuinkortteileita.

Mervi Peltola

SEUTULA

Seutula

Kotiseutupolku

Reitin pituus noin 7 km

Kotiseutupolku kiertää lenkin Vantaanjoen laakson reunamilla Seutulan kylästä Riipilän ja Keimolan kautta koukaten. Kylät ovat Vantaan vanhinta kulttuurimaisemaa, jota sankat metsät vieläkin ympäröivät. Seudun taloista peräti kolme kehittyi aikojen saatossa aateliskartanoiksi saakka. Kantatalojen tiluksille on sittemmin palstoitettu lukuisia asuntotontteja, mutta myös maanviljely jatkuu kylissä satojen vuosien perinteellä. Erämaa on edelleen lähellä: karhun jälkiä on havaittu alueella muutaman vuoden välein, viimeksi tammikuussa 2008.

1. Seutulan koulu

Vantaan vanhin suomenkielinen koulu muutti nykyiselle paikalleen Kotamäen kupeesta vuonna 1969. Rakennus remontoitiin 2006, ja nyt siellä toimivat peruskoulun luokat 1–6 sekä esiluokka ja Mannerheimin lastensuojeluliiton ylläpitämä iltapäiväkerho. Runsaan 200 oppilaan koulussa opetuksen painopistealueita ovat ympäristö- ja luonnontieto, musiikki ja liikunta. Seutulan koulu on Ilmailulaitoksen kummikoulu.

2. Katrineberg

Jo 1500-luvulla asumakartanona toiminut Knapbacka oli kruunun ratsutilana, kun sen 1758 lunasti omakseen luutnantti Johan Gustaf Knorring. Kartano sai nimen Katrineberg vuonna 1799 kapteeni Adolf Blåfieldin aikana. Pian tämän jälkeen valmistui empiretyyliä edustava, 12-huoneinen puinen päärakennus komealle paikalle Vantaanjokilaakson reunalle. Rakennusta on sen jälkeen koristeltu ja uusittu monen otteen. Suuri kivistä, tiilestä ja puusta rakennettu maatalousrakennus on vuodelta 1932.

Helsingin maalaiskunta osti kartanon leskirouva Lyyli Tuomikoskelta vuonna 1949. Kunnalla ei ollut Helsingin suuren alueliitoksen jäljiltä pitkään aikaan lainkaan omaa sairaalaa. Vuonna 1959 rakennettiin kartanon yhteyteen vanhainkoti talousrakennuksineen Elsi Laisaaren suunnitelmien mukaan. Tilat sai 1969 käyttöönsä uusi Katriinan sairaala, joka edelleen vastaa kaikesta perusterveydenhuollon sairaalatoiminnasta Vantaalla. Laajennukseen 1979 sijoittui terveyskeskus. Päärakennus on mielenterveyskuntoutuksen käytössä.

Seutulan päiväkoti aloitti 1980, matala rakennus peruskorjattiin 1999. Kylän lapsiluku on kasvussa. Päiväkodissa on nyt jo 70 lasta, esiopetusryhmä ja osapäivähoitoryhmä mukaanlukien. Lähialueella perhepäivähoidossa on lisäksi 20

lasta. Katrineberg soveltuu puistoinen ja pulkkamäkiin erinomaisesti lasten ympäristöksi. Sairaalarakennuksen päädystä viihtyisissä tiloissa toimii 12 lapsen ryhmäperhepäiväkotia Katrintupa. Partiolaiset ovat talkoovoimin kunnostaneet Vanhan viljamakasiinin vuodelta 1857 kokoontumispaikakseen.

Kun maalaiskunta osti tilan, sen kokonaispinta-ala oli 183 hehtaaria, josta viljeltyä 50 hehtaaria. Vantaan kaupunki jatkaa viljelyä edelleen. Osa viljasta kylvetään käsin ja leikataan perinteiseen tapaan sirpillä. Kartanonmäen miljöö on vihreä, mutta hoidon tarpeessa.

Helsingin maalaiskunnan pilkkominen

Jo 1910-luvulla oli suunniteltu Vironniemellä ahtaaksi käyvän kaupungin laajentamista naapurikuntiin. Selvitysmies Yrjö Harvia sai 1928 tehtäväkseen laatia esityksen asian ratkaisusta. Perusteellisen valmistelun jälkeen hän antoi raporttinsa 1936 ja 1940. Valtioneuvosto teki ratkaisunsa 5.10.1944. Sen mukaisesti vuoden 1946 alusta Helsingin kaupunki nielaisi neljä pienempää naapurikuntaansa kokonaisuudessaan ja kolmasosan Helsingin maalaiskunnan alueesta. Samalla tuleva Vantaan kaupunki menetti kaksi kolmasosaa väestöstään sekä molemmat radanvarsikeskuksensa, Pitäjänmäen ja Malmin.

– Sen sijaan selvitysmiehen esitystä jäljelle jäävän osan jakamisesta kahdeksi maalaiskunnaksi ei toteutettu.

3. Palokunnantalo

Vapaapalokuntia perustettiin vilkkaasti tihenevän asutuksen ja teollisuuden tarpeisiin. Yhdistystoiminta ylipäättään vilkastui vilkastumistaan 1800-luvun loppupuoliskolla. VPK-yhdistysten toiminta oli usein varainkeruuta laajamittaisempaa kasvatus- ja kulttuurityötä.

Ruotsinkielinen Sjöskog och Ripuby FBK perustettiin toukokuussa 1910. Sitä ennen kylää oli palvellut 1909 Vantaankoskelle perustettu Wanda FBK. Käsikäyttöinen ruisku letkuineen saatiin hankituksi Seutulaan 1912 naisten ompelukerhon tuotoilla. Jäseniä palokunnassa oli 33 vuonna 1920. Palokunnantalo pystytettiin 1925 Katrinebergin omistajan, kauppaneuvos Nymanin lahjoittamalle maalle. Sen vihkiäisiin osallistui 600 henkeä, ja juhla päättyi tanssiaisiiin. Toiminta vilkastui ja laajeni uuden talon myötä. Nyman perusti FBK:lle oman torvisoitokunnan. Sammutustoiminnan lisäksi harjoiteltiin marssimista, ja juhlissa kulkueiden kärjessä marssi palokunnan puheenjohtajana itse kauppaneuvos Nyman.

Helsingin maalaiskunta aloitti vapaapalokuntien tukemisen vata 1929, jolloin se varasi 7500 markkaa palosuojelutyöhön ja VPK-yhdistysten avustuksiin. Kun ammattipalokuntaa ei ollut, kunnan palotoimi oli yksinomaan vapaaehtoisten varassa aina 1960-luvulle saakka. Seutulan VPK osallistui parhaimpina vuosina 7 eri kilpailuun ja sai lukuisia palkintoja. Nykyään miehistön vahvuus on 8 henkeä ja keski-ikä korkea. Silti VPK toimii edelleen Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen sopimuspalokuntana ja hoitaa valmiuspäivystystä parina viikonloppuna vuodessa. Pääkalustona on Scania-merkkinen sammutusauto.

4. Näköala lentokentälle

Katrinebergin uusi suuri viljasiilo rakennettiin 2007 perinne-
maisemaan kylälaisten ihmeeksi. Taustalla siintää korkealle
pengerretty Helsinki–Vantaan lentokentän kolmas kiitotie,
joka valmistui 2002. Kesällä 2006 otettiin käyttöön järjes-
telmä, joka mahdollistaa kahden samansuuntaisen kiitotien
käytön yhtäkaaa. Lentokentältä tehdään vuorokaudessa kes-
kimäärin 500 nousua ja laskua. Koneiden uudistumisen myö-
tä kentän yli 55 dB:n melualue on Ilmailulaitoksen selvityksen
mukaan pienentynyt kolmanneksella vuodesta 2000. Alue on
nyt 54 neliökilometriä. Melu ei kantaudu niinkään Seutulaan,
kuin kiitoteiden suuntaisesti Piispankylään ja Tuusulan Ruot-
sinkylään.

5. Meilby

Keskeisellä paikalla Seutulassa sijaitseva Meilby tunnettiin
kruunun rälssitilana jo 1500-luvulla. Sen haltija Tönne Hen-
riksson aateloitiin 1606 Creutzhammariksi. Tämän poika,
korpraali Matts Tönneson Creutzhammar sai rälssioikeuden
tilaan vuonna 1623 ja vielä lisäksi palkkioksi hyvästä sotapal-
veluksesta 10 tilaa Riipilän kylästä vuonna 1627 samalla, kun
hänetkin aateloitiin.

Meilbyn isäntänä Tönneson oli seudun mahtimiehiä: hän
hallitsi samaan aikaan paitsi Linnan ja Königstedtin karta-
noita, myös koko Lapinkylää ja Vantaankosken Myllymäkeä
sekä edusti aatelissäätystä kolmilla säätyvaltiopäivillä ennen

Helsinki-Vantaalta tehdään vuorokaudessa 500 nousua.

Pekka Turtiainen

kuin kuoli vuonna 1650. Rälssioikeus peruutettiin kuningas Kaarle XI:n toteuttamassa suuressa reduktiossa 1680-luvulla. Meilby muutettiin virkataloksi, minkä jälkeen sillä ei ole ollut varsinaisen kartanon asemaa. Nykyinen mansardikattoinen päärakennus on valmistunut vuoden 1805 vaiheilla.

Näköala jokilaaksoon: Lähes satakilometrinen Vantaanjoki on keskisen Uudenmaan merkittävin virtavesi ja kulttuurimaiseman selkäranka. Seutulan eteläpuolella joki virtaa laaksossa, jota metsäiset moreenipeitteiset kallioselänteet rajaavat. Paikoin laakso aukeaa laajaksi savitasangoksi, jossa on myös laajahkoja, kumpuilevia hieta-alueita.

6. Seutulan kyläkeskus

Fridjof Eklundin kauppa aloitti 1932 jatkuen aina 1990-luvun alkuun. Kauppaa vastapäätä oli FBK:n kalustovaja, jonka letkutorni muodosti maamerkin Seutulan kyläkeskuksessa. Tornin huipulla oli hälytyskello, jonka soittamisesta huolehti kaupan henkilökunta. Viereinen Kellastupa on puolikas Marttilan tilaa, joka jaettiin 1800-luvulla kahtia: puoliskot olivat Framstugu ja Källarstugu. Kellastuvassa pidettiin kiertokoulua ennen Seutulan koulun perustamista. Nyt siellä toimii Vantaan historiaan erikoistunut pienkustantamo Kellastupa oy. Sen kustannusjohtaja Jukka Hako on toiminut Helsingin pitäjän -vuosikirjan päätoimittajana vuodesta 1980.

7. Urheilukenttä

Seutulan Urheilijat perustettiin 1937. Seuraavana vuonna Suomi sai vuoden 1940 kesäolympialaiset lyhyellä varoitusajalla, mutta maailmansota muutti suunnitelmat. Kun XV olympiadin kisat viimein avattiin Helsingin Olympiastadionilla 19.7.1952, oli innostus koko maassa sen mukainen. Seutulasakin rakennettiin oma urheilukenttä kunnan tuella, mutta pitkälti kylälaisten talkoovoimin. 1953 käyttöönsä vihitty kenttä oli hyvin varusteltu. Siellä oli hyppypaikat, kuularinki ym., ja kentällä järjestettiin koko maalaiskunnan mestaruuskilpailut. Paikkakunnan urheiluelämä kukoisti muutenkin. Erityisesti Sjöskog FBK:s Idrottare oli aikoinaan hyvin vireä. Nykyisin Seutulan Urheilijat (SU-37) on aktiivinen Seutulas ja Riipilässä. Monipuoliseen toimintaan sisältyvät hiihto, yleisurheilu ja maastojuoksu sekä lasten urheilukoulu ja muut liikunnalliset tapahtumat.

8. Ohranjyvä-pubi

Entinen Elannon kauppa lienee perustettu 1950-luvun alussa. Yläpuolisessa rakennuksessa oli postikin vielä 1980-luvulla. Pian kaupan länsipuolella siirrytään Riipilän (Ripuby) kylän puolelle. Varhainen maininta Riipilästä löytyy vuodelta 1511, jolloin Olef Nilsson toimi lautamiehenä Vantaanjoen talonpoikaipurjehtijoiden Tallinnan-kauppaa koskevassa oikeudenkäynnissä. Riipilä-nimitys on moderni, aiemmin sitä kutsuttiin suomeksi nimellä Ripukylä.

9. Betania

Seutulan helluntailaisen seurakunnan rukoushuone. Yhdysvalloista 1901 alkunsa saanut helluntailaisuus on maailman suurin ja nopeimmin kasvava protestanttisten kirkkojen sisällä toimiva herätysliike. Perinteisiä helluntailaisia arvioidaan olevan maailmalla 116 miljoonaa, helluntailaisuuteen liittyvissä karismaattisissa liikkeissä kaikkiaan jopa 500 miljoonaa. Suomen 47 500 helluntailaisesta joka sadas käy jossain vaiheessa pidempiaikaisesti lähetystyössä. Seurakunnat toimivat varsin itsenäisesti ilman keskushallintoa. Valtakunnallinen helluntaikirkko perustettiin vasta 2002.

10. Königstedtin koulu

Ruotsinkielinen kansakoulu perustettiin 1872. Tontin ja talon lahjoitti koulukäyttöön Königstedtin kartanon omistaja, kunnallisneuvos Robert Ullner. Rakennus paloi, ja nykyinen rakennus valmistui sen tilalle 1925. Koulutoiminta loppui 1972 satavuotisjuhlien jälkeen. Sittenmin talo oli mm.käsityöasemana kunnes siitä tuli Seutulan kylätalo vuonna 2000. Kaupunki kunnosti rakennuksen seutulalaisten yhdistysten aloitteesta vuonna 2002.

Seutulan kylätoimikunta on toiminut suuralueella jo 1960-luvulla. Kesällä 2000 se rekisteröitiin nimellä Seutulan Kyläyhdistys. Yhdistys pitää koululla kokouksia ja järjestää mm. vuotuiset Elojuhlat. Tien toisella puolella on Åvallin entisen kaupan rakennus, jossa oli aikanaan myös posti ja postipankki.

11. Jalopuumetsä

Suosaarentien molemmille puolille levittäytyvästä Königstedtin jalopuumetsästä 1,5 ha on rauhoitettu luonnonsuojelulain nojalla vuonna 2000. Seutulalle tyypilliset tammet ja pähkinäpuut ovat levinneet alueelle alkujaan juuri Königstedtin kartanolta. Königstedtin metsästä on useita viiksisiip-pahavainioita, ja myös pohjanlepakkoa on tavattu alueelta.

12. Königstedtin (Seutulan) kappeli

Emäntä Sofia Hakola perusti vuonna 1910 lähetysyhdistyksen, jonka pohjalta Seutulaan syntyi ekumeeninen herätysliike. Kokouksia järjestettiin ensin kansakoululla ja sittemmin kodeissa. Seutulan kansakoulun opettajan Maija Metiäisen aktiivisuuden ansiosta Königstedtin kartanon omistaja Mikael Gripenberg vuokrasi vuonna 1924 maata kappelin rakentamista varten yhden markan vuosivuokraa vastaan. Hän myös lahjoitti rakennuspuut kartanon metsästä ja hankki rakennuspiirustukset. Kyläläiset rakensivat talkoilla kappelin, joka vihittiin käyttöön 1925. Gripenberg puolisoineen lahjoitti vielä barokkityylisen kattokruunun ja kauppaneuvos Nyman alttaritaulun. Ripukylän rukoushuoneyhdistys hoiti kappelia omavaraisesti vuoteen 1964, jolloin se siirtyi Helsingin maalaiskunnan seurakuntayhtymälle ja sittemmin Vantaankosken seurakunnalle. Kiviäitä on vanhempi: sen kokosivat 1860-luvun suurina nälkävuosina Sisä-Suomesta kartanolle tulleet kerjäläiset ruokapalkalla.

Kappelin vierestä johtaa polku Königstedtin koskelle. Tien toisella puolella on hienot kalliot.

Kyläläiset rakensivat Seutulan kappelin talkoilla.

13. Königstedtin koski ja Linnan joenvarsimetsä

Koskella oli mylly ja saha aina 1890-luvulle saakka, jolloin koko Vantaanjoki perattiin tukinuittoa varten. Sittenkin koski on entistetty. Kylän kesäjuhlia pidettiin Myllärinmummun rannalla ennen palokunnantalon valmistumista. Vastarannalla on joenvarsimetsä, jossa tavataan rehevää lehtokasvillisuutta sekä jalopuita kuten saarnia ja tammea. Saarni on pääkaupunkiseudun lehdossa harvinainen. Alueella kasvaa myös kookkaita haapoja: eräänkin järeän yksilön läpimitta oli 61 senttimetriä. Haapojen rungoilla esiintyy mm. rustojäkälää sekä harvinaista puistoripsijäkälää. Myös pystykiurunkanus, valkovuokko sekä kevätlehto- ja lehtoleinikit esiintyvät runsaina. Muita kenttäkerroksen lajeja ovat lehtopalsami, kielo, kivikkoalvejuuri, sudenmarja sekä metsäkurjenpolvi.

56

14. Königstedtin kartanon portti (huom. suljettu yleisöltä)

Riipilän kylässä oli 1600-luvun alussa 13 tilaa, joista yhtenä Konungs. Meilbyn Matts Tönneson Creutzhammar sai tiloista kymmenen sotapalkkiona haltuunsa vuonna 1633. Hän yhdisti Konungsiin neljä muuta tilaa. Suuren reduktion jälkeen 1680-luvulla tavalliseksi ratsutilaksi muuttuneen Konungsin omisti kapteeni Johan Köhn, joka aateloitiin 1693 nimellä Köhningstedt.

Kartanosta alettiin käyttää tätä nimeä kuitenkin vasta 1800-luvun alussa, kun laamanni ja senaattori Jacob Wilhelm Hisinger osti perintötilan de Carnallin suvulta. Hän asettui

sinne asumaan ja aloitti voimakkaan kehittämisen. Tilalla oli pian satakunta nautaa, pehtori, mäkitupalaisia ja liuta torppareita. Vuonna 1816 Hisinger rakennutti Pehr Granstedtin piirtämän uuden empire-tyylisen päärakennuksen, jota myöhemmät omistajat ovat muunnelleet pylväin, kaitein ja parvekkein. Hisinger osallistui myös kunnalliselämään uudistamalla pitäjän viljamakasiinin toiminnan.

Hisingerin vävy, kapteeni Gustaf Ullner oli palkittu karjankasvattaja. Tämän pojanpoika kunnallisneuvos Robert Ullner puolestaan johti puhetta vasta seurakunnasta irrote-
tun Helsingin maalaiskunnan kunnalliskokouksessa 1866–70. Seutulassa hän perusti lasitehtaan joen varteen Katrinebergin maille.

Marsalkka Mannerheim oli usein nähty vieras Königstedtissä 1900-luvun alussa, kun kartanon omisti hänen nuorimman sisarensa perhe Gripenbergit. Suomen valtion hallussa Königstedtistä tuli edustustila vuodesta 1961. Presidentti Urho Kekkosen sanotaan pitäneen Königstedtin ulkosaunaa suuressa arvossa. Siellä kylvetettiin valtiovieraita erityisesti 1970-luvulla. Kerrotaan Kekkosen ja Leonid Brezhnevin istuneen ongella kosken lähellä ja pohtineen kansojenvälisiä suhteita.

Viimeisin peruskorjaus tehtiin empiretyylin loistoa kunnioittaen 1998 museoammattilaisten opastuksella, suunnittelijoina Antti Ilveskoski ja Risto Lehikoinen. Diplomatia Königstedtissä jatkuu. Vuonna 2005 siellä solmittiin Indonesian Acehin rauhansopimus presidentti Ahtisaaren johdolla.

Vantaan kaupunginmuseo

Königstedt on valtion edustuskartano.

15. Suomalainen koulu

Helsingin pitäjän ensimmäinen suomenkielinen koulu oli 1893 perustettu Luhtaanmäen yksityinen kansakoulu. Sen suora seuraaja on 1901 perustettu Seutulan ylempi kansakoulu, jolle tontin lahjoitti Königstedtin kartanon omistaja, eversti Emil von Haartman. Vieressä on uudempi entinen koulurakennus, valmistunut 1948, suunnittelija Antero Pernaja. Kaupungin omistamissa tiloissa on mielenterveyskuntoutujien työsalit ja asuintiloja.

16. Seutulan korkein kohta

Kallion laki kohoaa 74 metriä nykyisen merenpinnan yläpuolelle. Se on tullut esiin luotona Yoldiamerestä pian jäävaipan vetäytymisen jälkeen noin 11 000 vuotta sitten. Luotoa ympäröivät alueet olivat vielä sen jälkeen veden peitossa yli 1000 vuotta, kunnes Tanskan salmien avautuminen laski Ancylysjärven pintaa nopeasti yli 25 metriä. Vantaanjoen paikalle jäi silloin leveä merenlahti. Nykyiseen joen pintaan on Kotamäen huipulta Königstedtin kohdalla eroa 49 metriä. Myöhemmin kalliosta louhittiin kylän vanhojen talojen peruskivet.

Tapolantien toiselle puolelle Kotamäen länsirinteeseen palstoitettiin omakotialue 1960. Alapuolisen pellon nimenä oli 1700-luvulla Kättälä, vielä 1960-luvulla sanottiin Kotalo. Jäppilä Kotatiellä on Riipilän kylän kantataloja, valmistunut virallisen rekisterin mukaan 1860.

17. Tapolan niityt

Niityt ja muut maaseutumaiseman perinnebiotoopit ovat katoamassa tehoviljelyn ja -metsätalouden myötä. Tapolan rinnenäityt on vuonna 2005 arvioitu arvokkaiksi, ja niiden ylläpitoa on toivottu. Paahteiset ja kivikkoiset niitylaikut ovat heinittymässä, mutta kasvistoltaan ne edustavat vielä tuoreita pienruohonäityjä. Runsaita lajeja ovat mm. ahdekaunokki, ahomansikka, tuoksusumake, niittynätkelmä, nurmirölli sekä harvinainen keltamatara. Muita niityiltä tavattuja lajeja ovat ketoneilikka, pukinjuuri, kissankello sekä särmäkuisma.

18. Tapolan kylä

Kylämäiseksi kehittynyt viihtyisä asuma-alue on palstoitettu vuonna 1960 Tapolan tilan maille. Tapola on Riipilän kylän kantataloja, nykyinen päärakennus vuodelta 1926. Viereinen Ala-Kistola (Kisle) on myös Riipilän kantataloja, nykyinen päärakennus 1907. Ala-Kistolassa oli putka, jota käytettiin kun Hämeestä kuljetettiin vankeja tuomiolle. Jokainen rötös piti tuohon aikaan selvittää tekijän oman kihlakunnan oikeusistuimessa.

Ala-Kistolalla entisessä navetassa toimii seppä Rauno Lehtonen, jonka tuotanto ulottuu työkaluista lahjaesineisiin ja taidetaoksiin. Lehtonen on pitänyt lukuisia näyttelyitä niin kotimaassa kuin ulkomailla. Hänet nimettiin vuoden taidekäsityöläiseksi Suomessa vuonna 1998.

19. Näköala Tapolan kaarisillalta

Vantaanjoenvarren luonto on rikas ja vaihteleva.

Tiina Kujala

Vantaanjoki

Uudenmaan pisin joki saa alkunsa Hausjärveltä Salpausselän harjuilla ja laskee Itämereen Helsingin Vanhasakaupungissa Koskelan kylässä. Pääuoman pituus on 99 kilometriä, koko vesistön valuma-alue 1680 neliökilometriä ja valuma-alueen asukasmäärä jo yli miljoona henkeä.

Jääkauden jälkeen kasvillisuus levisi takaisin pohjoiseen ja sen perässä tulivat eläimet, lopulta myös ihmiset. Nykyistä vuolaammat joet haaroineen tarjosivat kulkureitit rannikon ja sisämaan välillä sekä kalaa ja vesilintuja saaliiksi. Vantaa-nimen antoivat kenties hämäläiset eränkävijät etelänretkillään käyttämälleen reitille, jonka latvoille pääsi helposti Vanajaveden yläpuolisten harjujen takaa. Viikinkiajan ja ristiretkien jälkeen vaikiintui Ruotsin Hälsinglandista tullut uudisasutus vesien varsille. Ei ole sattumaa, että Helsingin pitäjän kirkko rakennettiin juuri Vantaanjoen sivuhaaran Keravanjoen ja Kuninkaantien risteykseen. Vesistöä ovat hallinneet vuorollaan Ruotsin kruunu, virolainen Paadisten luostari, katolinen kirkko ja Helsingin kuninkaankartano, viime aikoina alueen kunnat.

Vantaanjokea käytettiin vuosisatojen mittaan yhä enenevästi ruukkien, sahojen ja myllyjen energianlähteenä sekä juomaveden ja jään ottoon – sekä samalla myös viemärinä. Länsi-Vantaan jätevedet alettiin lopulta johtaa Suomenojan puhdistamoon Espooseen ja Itä-Vantaan vedet Viikinmäkeen Helsinkiin. Nykyään joki on pitkälti elpynyt. Jokivarsien luonto on runsaslajista ja muodostaa tärkeitä ekokäytäviä peltovaltaisessa ympäristössä. Vesistöalueella on useita suojelualueita ja -kohteita. Vaelluskalat ovat palanneet Vantaanjokeen sen jälkeen, kun useita padottuja koskia palautettiin ennalleen vuosina 1997–98. Joesta on nyt löydetty myös suuri vuollejokisimpukkapopulaatio. Yleiskaavaan on merkitty tavoitteellinen virkistysreittiyhteys Tapolasta joenvartta seuraillen Vantaankoskelle ja edelleen Helsingin keskustuistoon saakka.

20. Keimolan kylänmäki

Joen länsipuolella saavumme Keimolan (Käinby) kylään, josta vanhin asiakirjoissa säilynyt maininta on mahdollisesti jo 1440-luvulta. Peltotien eteläpuolella on ensimmäisenä Nedre Saras. Sen nykyinen päärakennus on 1800-luvulta ja edustaa empireä, mutta on korjattu 1900-luvulla. Myös naapuri Petas on Keimolan kantataloja. Klassista tyyliä noudattava kivinen päärakennus on vuodelta 1936.

21. Vanha Nurmijärventie

Vanha Nurmijärventie erkani Turuntiestä Pitäjänmäellä Kaarelantienä, kulki harjanteita seuraten Vantaankoskelle, jossa kohtasi vielä vanhemman Kuninkaantien, ja siitä edelleen Nurmijärven kirkolle. Maankuulut Nurmijärven rosvo terrorisoivat 1820-luvulla Uttamaata ja eteläistä Hämettä ryöstäen taloja, kiduttaen niiden asukkaita ja rellestäen kestkievareissa. Alun perin vain 13-jäsenisen rosvojoukon ja heidän apureidensa kiinniottamiseen tarvittiin lopulta 700 venäläistä sotilasta.

Vielä 1930-luvulla Keimolan ja Piispankylän välinen osuus Vanhalla Nurmijärventiellä tunnettiin nimellä Keimolan korpi, ja sieltä ammuttiin susia. Helsingin seudun 1960-luvun hurjien kasvunäkymien aikaan suunniteltiin junarataan tukeutuvaa, yhtenäistä nauhakaupunkia Huopalahdesta Kivistöön saakka. Maaltapaon tyrehtyessä ja öljykriisiin tultaessa 1970-luvulla oli ehditty vasta Martinlaaksoon, ja rakentamisen tyssäsi lähes 30 vuodeksi. Nyt suunnitelmat on päivitetty: lentokenttäradan myötä Kivistöön nousee uusi kestävä keh-

tyksen aluekeskus työnimeltään Marja-Vantaa. Sen torille on näiltä main matkaa vain 2,5 kilomettiä.

22. Byända

Aluman tehtailla tehtiin aikanaan Suomen foliokääreet. Nyt paikalla on yrityskeskus. Maisemassa kauas erottuvat tehdasrakennukset ovat 1970-luvulta. Petaksen ratsutila jaettiin 1769 kahtia, jolloin syntyi kylän laidalle Byända (Kylänpääntie 2). Se liitettiin myöhemmin Linnan kartanoon ja toimi kartanon työväen asuntona. Viereisen Kylänpäänpuiston kylkeen Peltikujalle ja Alumiinikujalle on noussut runsaasti uutta asutusta tällä vuosituhannella. Vanhempaa kantaa edustaa omakotitalo vuodelta 1959.

23. Linnan kartano (huom. yksityisalue, kierrettävä)

Borgbyn kylä tunnetaan ainakin vuodesta 1540, sittemmin osana Käinbyn kylää. On mahdollista, että Vantaanjoen rantakalliolla on ollut muinaislinna, mutta mitään todisteita ei ole säilynyt. Linnan kartano muodostettiin 1636, kun Meilbyn Matts Tönneson Creutzhammar osti kruunulta rälssoikeuden paikalla sijainneisiin kahteen autiotilaan. Siksi niitä ei myöskään peruutettu aikanaan suuressa reduktiossa.

Puisen päärakennuksen vanhimmat osat ovat 1700-luvun lopulta, jolloin tilan omisti Königstedtin entinen pehtori, rälsivouti Johan Löfman. Toinen kerros, siipirakennukset ja nykyinen uusklassillinen ulkoasu ovat vuodelta 1843. Omistajana oli silloin Suomen kaartin päällikkö, kenraaliluutnantti Alexander Jakob von Wendt, joka myös liitti kartanoon puolet

Petaksesta. Hänen jälkeensä kartanossa vaikuttivat Viaporin antautumis päätöksen tehneen amiraali Carl Olof Cronstedtin jälkeläiset, heistä pisimpään salaneuvos Anton Cronstedt. Stockmannin kauppiasperhe puolestaan omisti kartanon vuoteen 1969 harjoittaen siellä maanviljelystä. Kivistön pienaloalue palstoitettiin 1952–53 Linnan kartanon maista.

Pihapiirissä on tilanhoitajan asuntona toimiva vanha päärakennus, puutarhurin asunto, 1800-luvun luhtiaitta ja kivi-navetta. Tilakokonaisuuden säilyessä edelleenkin yhtenäisenä voidaan Linnaa pitää Vantaan arvokkaimpana rälssimaana.

24 Linnan metsät

Kallion huippu nousee yli 70 metriä merenpinnasta ja 45 metriä Vantaanjoesta. Sitä ympäröivät monipuoliset metsät lehtipuuvaltaisesta lehdosta jalopuineen aina kuusikoihin ja karuihin kalliometsiin saakka. Ne täyttävät luonnonsuojelualueen perustamiseen vaadittavat edellytykset. Alueen puusto on eri-ikäistä ja miltei luonnontilaista. Pesäpuiksi sopivia kolopuita esiintyy enemmän kuin tavallisessa talousmetsässä. Lahopuuta on syntynyt monin paikoin, jolloin myös harvinaisemmat sammalet, jäkälät ja hyönteiset menestyvät. Metsäalueen keskiosissa erään järeän kaatuneen mäntypuun läpimitta on 70 senttimetriä ja elävän kuusen 69 senttimetriä.

Linnan metsä on suojeltavan liito-oravan elinpiiriä. Alue on myös linnustollisesti sekä hyönteistöllisesti arvokas. Pesimäaikaan on tavattu käenpiika, lehtopöllö, kehrääjä, tiltalti, pyrstötiainen sekä uuttukyyhky. Eteläosan metsässä on ollut nuolihaukan ja hiirihaukan reviirit. Myös kettuja, mäyriä ja

Linnan kartano talviasussaan.

hirviä on havaittu. Linnan metsä oli 1950-luvulla yksi Suomen merkittävimmistä uhanalaisten kovakuoriaisten keskittymistä. Tämä johtui suurista lahoavista haavoista. Alueelta on tavattu mm. haavalla elävää poppelinorkkokärsäkästä, josta ensimmäinen havainto koko Suomessa tehtiin juuri Linnassa vuonna 1933. Linnan kartanon puistosta taas on löydetty lepakoista korvayökkö. Korvayökköjen esiintyminen on painottunut kartanoiden puistoalueille, hautausmaille sekä suojaisiin puutarhoihin.

25. Forsbacka

Saavumme takaisin Seutulan kylän alueelle. Königstedtin koskesta on nimensä saanut Forsbacka, neljännes Knuutilan talosta. Forsbackassa perustettiin 1905 Seutulan työväenyhdistys, jolla oli tanssilava talon lähellä 1910–20-luvuilla.

26. Kantatalot a) Hannula b) Knuutila

Ylösjoki eli Hannula, nykyinen pääarakennus 1925. Yvias eli Knuutila, nykyinen pääarakennus 1923. Seutulan silta esiintyy jo vuosien 1891–92 kartassa. Ennen siltaa joki ylitettiin lautalla. Paikka oli muutenkin keskeinen. Joen pohjoispuolella sillan kupeessa oli kylän talojen omistama mylly, jonka myläläri oli nimeltään Stolt. Sen takana oli vielä Frans Järvisen paja.

27. Lasipruukki

Königstedtin kartanon isäntä Robert Ullner ja Nuutajärven lasitehtaan omistaja Alexander Fahler saivat toimiluvan lasitehtaalte Katrinebergilta vuokraamalleen maalle 1864. Tarkoitus oli tuottaa siellä pulloja ja talouslasia. Pruukki käynnistyi 1865, mutta pian se myytiin Nuutajärven tehtaan osakkaalle Carl Heitmannille, joka aloitti Seutulassa korkealaatuisen ikkunalasien tuotannon. Hänen jälkeensä lasitehtailijaksi alkoi Nuutajärvellä pitkään työskennellyt Erik Andersson. Tämä laajensi tuotevalikoimaa mm. viini- ja ryyppylaseihin. Tehtaan toiminta oli nyt vilkkaimmillaan, ja se palkittiin 1880-luvun alussa Moskovon teollisuusnäyttelyssä. Pian kuitenkin vieni emämaahan itään vaikeutui, kilpailu koveni ja tehdas jäi kannattamattomaksi. Toiminta loppui 1895.

YHTEISTYÖSSÄ:

WWW.VANTAA.FI/MARJA-VANTAA

VANTAAN KAUPUNKI
VANDA STAD

Vapaa-aika ja asukaspalvelut
Asematie 10 A, FI-01300 Vantaa
www.vantaa.fi